

erroris ac vitiorum constructa claudat, vallando civitatem: sicque fames in civitate prævaleat, fames utique verbi Dei cum non expenditur panis doctrinæ populo terræ.

CAPUT XXV

VERS. 4. — *Et interrupta est, etc.* (RAB.) Interrupta quidem per tentationes varias dæmonum custodia populorum, etc., usque ad qui pravo usu et iniquitatis suæ multitudine gravatur.

VERS. 8. — *Mense quinto.* (RAB.) Congruit temporis ordo cum ratione vindictæ. Mense quinto vastata est civitas, quæ Pentateuchum legis servare desepxit, et septima die mensis, quia sabbati requiem non custodivit, et contraria præceptis Dei egit, frustra sibi blandiens de securitate pro sanctorum locorum habitatione.

(Id.) Venit Nabuzardan, qui interpretatur ventilabrum, sive prophetia alieni iudicii, etc., usque ad sed spinæ magis et tribuli vitiorum excrescant.

VERS. 13. — *Columnas autem æreas quæ, etc.* (Id.) Et bases intelligimus doctores, qui sonoritate prædicationis et fidei firmitate debuerunt alios sustentare. Mare æneum baptismi lavacrum, vel compunctionem lacrymarum. Hæc quidem omnia Chaldæi spirituales per inertiam magistrorum, et de domo Domini auferre nituntur, et confringere.

VERS. 14. — *Ollas quoque.* (Id.) Quia diversa officia in ecclesiasticis ordinibus de Dei servitio auferrantes in suum usum nequissimum verterunt,

VERS. 15. — *Thuribula et phialas.* Cum orationem qua divinitas placari potuit, et pœculum verbi quo lassi refocillari debuerant impediendo subvertunt.

(Id.) Quia tam sensum pretiosum, quam eloquii vanitatem, hostis nequam de domo Domini auferre molitur, et secum in confusionem ducere.

VERS. 18. — *Tullii quoque.* (Id.) Non solum populares, sed et fortes et principes in Ecclesia diabolus decipere et peccatores captivare satagit, unde in Job de ipso: *Escæ ejus electæ sunt* (Job xxxiii).

ulit Saraïam, qui interpretatur vinetus, sacer-

A dotem primum, cum primum Ecclesiæ ordinem, qui in episcopis est, amore voluptatis terrenæ vitiorum catena constringit. Similiter Sophoniam, qui interpretatur absconditus, sacerdotem secundum, cum secundi ordinis viros, id est presbyteros (qui talentum verbi in terra fodientes absconderant) in suum dominium subigit. Et tres inani, qui ostium fidei aperire debuerant, et tenentes clavem scientiæ nec ipsi introierunt, nec alios introire permiserunt. Eunuchus significat fatuas virgines, quæ vasa oleo vacua in manibus tenebant, continentes se a coitu corporali, nec tamen oleum gratiæ et misericordiæ in pectore suo habere volebant. Qui frustra super belatores constituuntur cum arrogantiam non præcaveant. Quinque viros de his qui steterant coram rege (Matth. v), id est, illos qui quinque sensibus corporis voluptati servientes, regi vitiorum semper assistebant.

Sopher principem. (Id.) Interpretatur dissipans vel dividens: significans eos, qui rudes in Ecclesia, quos ad militiam Christi nutrire debuerant, pravis exemplis dissipans, a cœtu fidelium per errorem sequestrant. *Et sexaginta viros e vulgo, id est, stultos operatores, qui merito e vulgo, quia divina consilia discere et factis implere neglexerant.*

Et sexaginta viros. (Id.) Hos omnes Nabuzardan duxit ad regem Babylonis, et interfecti sunt, quia diabolus prædam quam ab Ecclesia evellit, ad perpetuæ mortis interfectionem perducere ambit: quos percussit rex confusionis in Reblatha, hoc est in multitudine scelerum, et amore voluptatum.

(Id.) Cum illi qui confessionem nominis Dei in Ecclesia videbantur habere, per scelera multiplicia de terra viventium translati in regnum confusionis et erroris abducuntur, etc., usque ad et vultum Conditoris nostri per sæcula contemplari.

VERS. 23. — *Et Saraia.* Filius Saraïæ sacerdotis reservatus est, et pater occisus. Ex quo in captivitate postea natus est Jesus sacerdos magnus, qui reduxit populum cum Zorobabel.

BEATI HIERONYMI PROLOGUS IN LIBROS PARALIPOMENON.

(Vide inter Opera B. Hieronymi.)

SANCTI HIERONYMI PROLOGUS ALTER.

(Vide ubi supra.)

LIBER PARALIPOMENON PRIMUS.

Hebraice: *DIERE HAJANIM* (דְּבַר יְהוֹשֻׁעַ), id est VERBA DIERUM.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. — *Nos.* (RAB. in Paral., tom. III.) Decimus

ab Adam Noè, et in Genesi et in Paralipomenis monstratur, et apte decimus, quia perfectus est. Unde,

Noe vir justus erat et perfectus in generationibus suis, etc. (Gen. vi.) Hic genuit Sem, Cham et Japheth, per quos post diluuium rediviva hominum dilatatur progenies.

VERS. 5. — *Filii Japheth.* (HIER.) Hi possederunt terram in Asia, ab Amano et Tauro Syriae Cheles et Ciliciae montibus usque ad flumen Thanaim. In Europa, usque ad Gadara nomina locis et gentilibus relinquentes, e quibus postea immutata sunt plurima, permanent cetera.

Thubul. (RAB.) Hiberes qui et Hispani, a quibus Celtiberia, licet quidam Italos suspicentur.

Mosoch. (ID.) Cappadoces, unde urbs eorum usque hodie Masacha dicitur. Septuaginta vero interpretes Eapthorim Cappadoces arbitruntur.

VERS. 7. — *Filii autem.* (GREG.) Ab his divisae sunt insulae nationum, linguae, cognationes et gentes. De Ionibus, id est Graecis nascuntur Eli-saei, qui et Aelides. Unde ista lingua Graece Aelolis dicitur.

Tharsis. (RAB.) Hos Josephus Cilices arbitrat, unde et metropolis eorum Tharsis dicitur, Paulo apostolo gloriosa (Act. xxii).

Cethm. (ID.) A quo Cithaei, alias Cithii a quibus urbs Cypri Cithia, alias Cithium dicitur usque hodie.

Dodanim. (ID.) Rhodii, sic enim LXX transtulerunt. Legamus Varronis de antiquitatibus libros et Sinni Capitonis, et Graecum Phlegonta caeterosque, et videbimus omnes pene insulas et totius orbis littora, terrasque maritimas Graecis accolis occupatas: qui ab Amano et Tauro omnia maritima usque ad oceanum possidere Britannicum.

VERS. 8. — *Phut.* (ID.) Libyes, a quo et Mauritaniae fluvius Phut dicitur, et regio Phutensis. Multi autem scriptores tam Graeci quam Latini hujus rei testes sunt. Quare autem in una climatis parte antiquum Libyae nomen permanet, et reliqua terra dicatur Africa, non est hujus temporis disserere.

VERS. 9. — *Saba.* (ID.) A quo Sabaei, interpretatur nunc *Saba Arabia*, unde in psal. lxxi ubi habemus: Reges Arabum et Saba; in Hebraeo habetur: Reges Saba et Saba, primum per Schin, secundum per Samech.

VERS. 10. — *Iste cepit esse potens in terra.* Quia insuetam tyrannidem primus arripuit. Hic fuit robustus venator coram Domino, quia homines a Dei cultura avertit. Unde Josephus: Fecit autem eos elatos ad injuriam Dei atque contemptum. Nemrod, filius Cham, filii Noe, qui, cum esset audacior et manu fortissimus, suadebat hominibus ut non Deo suam felicitatem, sed propriae virtuti ascriberent. Sic homines a Dei timore revocabat, ut spem in propria virtute poneret. Ideoque putabant Deum interminari diluuium. Unde turrim aedificari suadebant quam aqua non posset ascendere. Multitudo autem prompta erat ut obediret Nemrod, grave putans servitium obse-

qui Deo. Regnavit autem Nemrod in Babylone et in Areth. Haec est Edessa et Macha quae est Nisibis et in Chalamne, quae a Seleuco rege Seleucia dicta est, vel quae nunc Thesiphon dicitur.

VERS. 11. — *Mesraim autem genuit.* (RAB.) Exceptis Laabim, a quibus Libyes nominati sunt, qui prius Phutaei, et Castium, qui post Philisthiim dicti sunt, quos nos corrupte Palaestinos dicimus. Caeterae gentes ignoratae sunt nobis, quia bello Aethiopico subversa in oblivionem praeteritorum nominum pervenere. Possederunt autem terram a Gaza usque ad extremos fines Aegypti.

VERS. 14. — *Gergezæum, Hevæum.* Hic condidit Archas oppidum contra Tripolim in radicibus Libani, a quo haud procul alia civitas fuit nominatae Sim, quae vario eventu subversa bellorum, nomen tantum loco pristinum reservavit.

VERS. 16. — *Aradium quoque.* A quo Aradii, qui Aradum insulam possederunt angusto freto a Phoenicis littore separatam.

Et Samareum. A quo Syriae Cheles Samaritae civitas, nunc quoque tam a Syris quam ab Hebraeis ut prius apud veteres appellatur.

Hamathæum. (RAB.) A quo Emath civitas. Hanc Macedones qui post Alexandrum in Oriente regnaverunt, Epiphaniam nuncupaverunt. Alii Antiochiam ita dictam putant. Alii non vere opinionem suam verisimili vocabulo consulentes, Emaus primam ab Antiochia mansionem Edessam pergentibus appellari putant, et eandem apud veteres Emath.

VERS. 17. — *Filii Sem, etc.* Hi ab Euphrate partes Asiae usque ad Indicum oceanum tenent. Est autem Aelam a quo principes Persidis.

Hus et Hul. Vel Us, Trachonitidis et Damasci conditor inter Palaestinam et Caesariam tenuit principatum, a quo terra Hus de qua Job fuit; unde, secundum LXX, vir erat in regione Ausiti de nomine Job quasi Husitide.

VERS. 19. — *Phaleg.* (RAB.) Vaticinio quodam. Phaleg enim divisio, quia in diebus ejus, linguae in Babylone divisae sunt. Narrat autem Philo in libro Quaestionum super Genesim, quod ex tribus filiis Noe, adhuc ipso vivente, nati sunt tredecim millia virorum et centum, extra mulieres et parvulos habentes super se duces. Filii Sem, Jectan duces; filii Cham, Nemroth; filii Japhet, Suphene. Post obitum vero Noe, convenerunt duces cum agminibus suis in campum Sennaar, ut ibi turrim construerent. Cum autem aedificarent, divisit Deus linguas eorum, et mutavit effigies, et non cognovit quisque fratrem suum, nec audivit linguam proximi sui. Cum vero magistri lapides quaerebant, ministri aquam afferabant, et cum illi quaerebant aquam, illi afferabant stipulam. Sicque frustrata cogitatione cessaverunt aedificare et dispersi sunt super faciem terrae.

VERS. 20. — *Jectan autem.* (HIERON.) Harum gentium posteriora nomina invenire non potui, sed usque in praesens, quia procul a nobis sunt, vel ita vocantur ut primum, vel quae mutata sunt ignorantur;

possederunt autem a Cofene fluvio omnem Indiæ regionem quæ vocatur Hieria.

VERS. 24. — *Sem, Ar.* (RAB.) Sicut in principio ab Adam usque ad Noe decem generationes posnit; ita a Sem usque ad Abram, non sine sacramenti mysterio.

VERS. 29. — *Primogenitus.* (HIERON., *Quæst. in Paral.*, tom. III.) Duodecim filii nascuntur Ismaeli: primogenitus Nabaioth, a quo omnis regio ab Euphrate usque ad mare Rubrum Nabaiothena dicitur: quæ pars est Arabiæ. Nam familiæ ipsorum oppidaque et pagi, ac minuta castella et tribus horum appellatione celebrantur ab una ex eis Cedar in deserto: et Duma alia regio, et Thebaram ad Austrum, et Cedema ad Orientalem plagam.

VERS. 32. — *Ceturæ.* (RAB.) Quasi copulatæ, unde suspicantur Hebræi eam esse Agar quæ, mortua Sara, de concubina transierit in uxorem, ne senex novis arguatur nuptiis lascivisse.

(Id.) Filii autem Ceturæ, juxta historicos Hebræorum, occupaverunt Troconitidem, alii Traconitidem et Arabiam: quæ nunc vocatur Eidormo, usque ad maris Rubri terminos.

Assurim. Ab Assurim Syrios quidam vocatos contendunt, et a plerisque filiis Abraham de Cetura occupatas esse Indiæ regiones.

VERS. 33. — *Epher.* (RAB.) Hic dicitur contra Libyam exercitum duxisse, ibi victor consedissee, posterosque ex nomine ejus Africam nuncupasse.

VERS. 36. — *Thamna.* Quæritur, cum Thamna in Genesi legatur concubina esse Eliphaz de genere Horrhæorum, qui apud Idumæos habitaverunt in terra Seir, quæ peperit ei Amalec, quomodo inter filios numeretur, cum in sequentibus legatur ipsa Thamna soror Lotam filii Seir, qui et Edom? Sed Seir Hebraice pilosus dicitur, qui fuit in modum pellis hispida. Edom autem Hebraice rubeus vel fulvus. Ab eo igitur quod rubeo cibo vendidit primogenita sua, Edom vocatus est. Hebræi vero ita solvunt. Dicunt Thamnam concubinam fuisse Eliphaz, et generasse ei Amalec, sed tanquam filiam inter filios ab ipso fuisse educatam.

VERS. 40. — *Aliam,* qui de genere Horrhæorum est. In Genesi scribitur, Aluham, id est exaltatus. In Paralipomenis vero Alian, id est ejectus, significans quia Horrhæi exaltati sunt antequam Edom terram eorum caperet, post vero ejecti.

Sephi. (HIERON.) Id est, unipes. In Genesi Sepho, id est, bipes; utrumque tamen per *w* schin litteram. Bipes autem dicitur, quia a processu temporis multitudine sobolis majorem efficaciam habuerit quam in primis.

VERS. 41. — *Hamran.* In Paralipomenis Hamram, id est rubricatus, sordidus vel tumultuosus. In Genesi Amdan, id est concupiscibilis; sed utraque unius hominis nomina sunt.

VERS. 42. — *Jacan.* (RAB.) Jacan filius Aser de genere Horrhæorum, in Genesi Acan nominatur, id est tribulator. In Paralipomenis Jacan, id est tri-

bulatus. Variis enim eventibus nomina commutantur, ut varia mysteria significantur.

VERS. 43. — *Denaba.* Civitas Hala filii Beor regis Edom, post quem regnavit Jobab. Est tamen usque hodie villa Denaba, in octavo milliario Areopoleos, pergentibus Armonem, et altera Denaba super montem Phegor, in septimo lapide Jebus. Hieronymus de Jesbii.

VERS. 44. — *Jobab filius Zaræ,* quem Job esse suspicantur. Sed Hebræi afferunt eum de stirpe Nachor esse progenitum; Philo autem, in libro Quæstionum super Genesim, narrat his temporibus eum fuisse et accepisse uxorem Dinam, filiam Jacob: et ante tentationis suæ certamen dicit eam septem filios et tres filias illi generasse, qui extincti sunt in tentatione. Sed ei sanato reddidit Dominus omnia duplicia, et item septem filios et tres filias prædictas uxor genuit, quorum nomina eadem fuerunt quæ priorum, id est, Eliphaz, Armoë, Diasath, Philasia, Dipharceluth, Thelon, filiarum yero Meru, Lizath, Zeli.

Bosra, etc. Quæ est Bosor civitas in deserto trans Jordanem in tribu Ruben. Appellatur et alia Bosor civitas Esau in montibus Idumææ, de qua dicitur: *Fulvida vestimenta ejus ex Rosor*

VERS. 45. — *Themanorum.* Theman regio a Theman filio Eliphaz sortita vocabulum. Est usque hodie villa Theuran, distans ab urbe Petra quinque milibus, et ubi Romanorum militum præsidium sedit, de quo loco fuit Eliphaz rex Themanorum: unus quoque filiorum Ismael appellabatur Theman. Sciendum autem quod omnis australis regio Hebraice Theman dicitur.

VERS. 46. — *Madian,* civitas a minimo filiorum Abraham et Cethuræ sic vocata. Est autem trans Arabiam in deserto Saracenorum contra orientem maris Rubri, unde vocantur Madianæi, et Madianæa regio. Filiæ quoque soceri Moysi filiæ Madian dicitur; sed hæc alia civitas est ononymos ejus juxta Armonem et Areopolim, cujus adhuc ruinæ monstrantur.

VERS. 48. — *Rohoboth.* Urbs est juxta fluvium ubi erat rex Edom, et usque hodie est præsidium in regione Gabalena, et vicus grandis qui sic vocatur.

VERS. 50. — *Matred filiarum,* etc. Duæ matres hic numerantur, ad significandum mysterium, ut aurifex genuisset dispensatricem, et dispensatrix Domini benignitatem, quia ex profunditate sensus nascitur facunda locutio quæ fidem mundam gratiam Dei promeretur gignere in cordibus auditorum.

VERS. 51. — *Duces,* etc. Notandum quod prius reges dixit de Edom, postea duces cum prius fuerunt: quorum quasdam matres nominat, ut Oolibama et Thamna.

Dux Aliha. Alva in Genesi legitur, cujus interpretatio elevatio; in Paralipomenis Aliha, id est, super eam.

CAPUT II.

Achar qui. (HIERON., *Quest. in Paral.*, tom. III.) Achar qui et Achan in Josue dicitur, id est coluber insidians, Achar turbatus, etc., usque ad id est, multitudines peccatorum extincti sunt.

VERS. 9. — *Calubi*, id est, canis meus, qui et Caleb, id est canis, unus de exploratoribus. Hesron quoque et Jephone idem est, unde Caleb filius Hesron, et aliquando filius Jephone legitur.

VERS. 13. — *Isai autem genuit.* In libro Regum dicitur habere Isai octo filios, in Paralipomenis non amplius quam septem. Sed dicunt Hebræi Nathan prophetam filium Sama (vel Sammaa, vel Simmaa) filii Isai, quem in locum filii educavit et nutritiv inter filios numeratum. Inter filios quoque Isai Nathan adductus est ad Samuelem, qui et Jonatham, qui percussit leonem. Et sciendum quod ubi propheta vocatur, Nathan scribitur, non Jonathan

VERS. 17. — *Jether.* In Regum, Jethra Israelites; sed meritorum qualitas diversitatem nominum facit; nam Jethra residuum interpretatur, Jether vero modicum residuum, et residuo jungitur Israelitis, modico residuo Ismaelitis.

VERS. 19. — *Ephrata.* (HIERON.) Hæc est Maria soror Moysi, mater Hur, patris Huri, Avi Beseleel. Hur vero est qui cum Aaron sustinebat manus Moysi pugnante Josue.

VERS. 22. — *Jair.* Hic judex fuit post Thola et judicavit Israel duobus et viginti annis, habens filios triginta, principes civitatum triginta, quæ ab ipso nominatæ sunt, sicut in libro Judicum legitur.

VERS. 25. — *Nati sunt.* Hactenus scriptor historiae texuit generationem duorum filiorum Hesron, duorum posteriorum, id est, Aram et Calubi, de quibus prius narravit; quia regiam et sacerdotalem quomodo voluit innotescere dignitatem. Nunc autem ad primogeniti, id est Jérameel, genealogiam redit.

VERS. 26. — *Onam.* Hic ab Onam filio Judæ nomen accepit, sed differunt, quia per Num filius Judæ, filius Jerameel per Mem scribitur

VERS. 34. — *Sesan.* Hunc Hebræi dicunt esse Ekmelch, virum Noemi, patrem Mahalom et Chelom, et ideo scriptor in sequentibus innuit quod Sesan non habuerit filios, sed filias, quia duo filii ejus absque liberis mortui sunt.

VERS. 43. — *Hebron.* Civitas in qua regnavit David septem annis antequam regnavit in Jerusalem. Significat hæc loca nomina accepisse a posteris Caleb, qui Hebron et sebarbana ejus in sortem accepit.

VERS. 50. — *Hi erant filii.* Recapitulat generationem Caleb de Ephrata, quam ante dimisit, quando Hur de Ephrata, id est, Maria sorore Moysi genitum narravit.

VERS. 52. — *Cariatharim,* quæ et Cariathabal, id est civitas saltuum, una de urbibus Gabaonitarum in nono milliario euntibus ab Helia Diospolim in tribu Juda.

A **VERS. 54.** — *Bethlehem;* civitas David, in tribu Judæ, in qua Dominus natus est in septimo ab Elia milliario contra meridionalem plagam, juxta viam quæ ducit Hebron, ubi sepulcrum Jesse et David ostenditur, et mille circiter passibus procul turris Ader, id est turris gregis, in quodam vaticinio pastores Dominicæ nativitatis conscios ante significans.

Qui dividebat dimidium requietionum (HIERON., *ubi supra*), id est sortes Madian juxta sepulcra patriarcharum quæ sunt in Cariatharbe accepit, et hujus filii fuerunt Jethrei, etc. Seraitæ et Esthaolitzæ nomina locorum sortiti sunt, qui sunt Sarrai et Esthaol, ubi sepultus est Samson. Requietatio enim sepulcrum dicitur. Alii dimidium requietionis tempus dimidium intelligunt, quo filii Israel cœperunt terram promissionis possidere, ab eo scilicet tempore quo Moyses dedit terram Galaad ultra Jordanem, Ruben et Gad, et dimidiæ tribui Manasse, usquequo cæteræ tribus sortes suas acceperunt. In hujus temporis medietate dicunt Sobal esse mortuum, et ita dimidium requietionum vidisse, id est, ad medietatem illius temporis pervenisse.

B *Mystice autem Sobal, id est vana vetustas, vel vectis ad portandum.* Judæos significat qui antiquitus populus Dei vocabantur et legem litteræ primi acceperunt, qui libros legis et prophetarum ferebant, sed mysterium incarnationis Christi non intelligebant. Unde dimidium requietionum, id est historiam viderunt. Ille autem plenitudinem requietionum possidet, qui post opera bona valde in æterna quiete gaudet. Vel dimidium requietionum videt, qui post præsentis vitæ laborem animæ quietem habet. Tunc autem perfectionem requietionum videbit, cum et anima et corpore perfruatur perfectione quietis

C **VERS. 55.** — *Habitantium.* (Ib.) Tradunt Hebræi Jabes fuisse doctorem legis peritissimum, in cujus conspecta sedebant filii Cinæi, qui et Jobab cognati Moyai. Scribæ igitur dicuntur canentes atque resonantes, quia assiduo in legis Dei locutione versabantur: in tabernaculis quoque commoratos regum narrat historia. Jabes Christum significat verum magistrum sanctorum laudes Deo canentium. Jabes enim interpretatur *exsiccans*, Christus autem fluxus carnalium cupiditatum in suis fidelibus exsiccavit. Cinæi, id est possessio vel possidentes, sunt omnes electi de quibus dicitur: *Mæroditas mea Israel, et quorum possessio Dominus est.* Rechab interpretatur *auriga* vel *ascendens*. Hi autem venerunt de calore patris domus Rechab, quia a patre luminum gratia Spiritus inflammati, per quadrigam virtutum in coelos ascendunt, de quibus dicitur: *Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt* (Rom. viii).

CAPUT III.

D **VERS. 1.** — *David vero.* Redit ad explicandam progeniem David, quam ante dimisit, cum sobolem Amram filii Hesron enumerans pervenit ad Isai et ad filios ejus, quorum David novissimus.

Jezaelitide. (RAB.) Jezrael civitas est in qua habitavit Naboth, quem occidit Jezabel.

Daniel. (Id.) Daniel qui in libro Regum Cheleab, id est, vindicans patrem, quia secundum Hebræos, disceptans cum Miphiboseh de quæstionibus legis, victor apparuit et patrem in eo ulcisci visus est, ne irrideret in disputando ab homine debili vir bellicosus.

VERS. 3. — *De Egla uxore sua.* (HIERON.) Quæritur cur hæc Egla sola uxor David dicatur; sed hæc est Michol, quæ inter multas sola uxor dicitur, quia eam in adolescentia primam accepit uxorem, quæ in partu occubuisse dicitur. Egla vero interpretatur vitula, quæ significat Synagogam, quæ legis jugum suscepit, sed lasciviendo corripit, unde, *Ephraim vitula docta diligere trituram.* Hanc noster David accepit, quando eam sibi in testamento dato copulavit. In partu occubuit, quia apparente verbo Dei in carne, et Evangelium prædicante, cum per fidem bonorum operum sobolem gignere debuit, scandalizata in passione ejus sibi mortem æternam ascivit

VERS. 4. — *In Hebron ubi regnavit, etc.* Quid per regnum David in Hebron vel in Jerusalem accipiatur, librum Regum exponendo perstrinximus. Scriptura est in sequentibus: Omne tempus quo regnavit David quadraginta annis; regnavit in Hebron septem annis, in Jerusalem tribus et triginta, unde quæritur cur non in summa quadraginta anni et sex menses numerentur; Hebræi autem dicunt quia David Absalone filium suum fugerit sex mensibus, eosque merito a summo regni ejus exclusos. Dicunt etiam quod sex mensibus in Hebron infirmitate corporis laboraverit, et ideo in regno non recte computari. Extunc enim dicunt eum regnavisse in Hebron, ex quo victis Amalecitis de spoliis eorum misit senioribus Juda, his scilicet qui erant Hebron et aliis.

VERS. 9. — *Omnes hi filii David, etc.* Quia omnes filii Christi æternam palmam expectant, sed excipiuntur filii concubinarum, qui nominatim inter cæteros non meruerunt numerari. Judæi enim hæretici vel schismatici hujus societatis consortium habere non possunt: cœlestis enim regni gloria filios David de nobili tantum conjugio expectat. *Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ* (Gen. xxi).

VERS. 15. — *Filii autem Josiæ.* (RAB.) Quatuor filii Josiæ leguntur hic, etc., usque ad qui et similiter translatus est in Chaldæos.

VERS. 17. — *Asir, Salathiel, Melchiram, Phadaia, Senneser, etc.* Hæc vero nomina unius hominis sunt, ut Hebræi volunt, ipse est Phadaia pater Zorobabel et Semei. Unde in Esdra et in Matthæo Zorobabel Salathie scribitur. Et interpretatur Phadaia *redemptus Domini*, Asir *carceratus*, Salathiel *frutex Domini*; quæ omnia conveniunt doctoribus sanctis, quorum officio ecclesiasticus populus generatur, qui diversis afflictionibus castigati per gratiam Domini redempti germina virtutum tam in se quam in subditis proferunt.

VERS. 18. — *Senneser. Ipse est Selbasar cui Cyrus annumeravit vasa domus Domini, sicut in Esdra dicitur. Est autem Senneser plasmatus, Sesbasar tribulatus, quæ custodibus vasorum Dei congruunt, id est sanctarum animarum quibus Christo, quem Cyrus nomine et absolutione significavit, cui dicitur: Postula a me et dabo tibi gentes hæreditatem tuam* (Psal. ii), et qui captivitatem humani generis relaxavit, sanctas animas custodiendas annumeravit, quæ sunt vasa Domini numerata, quia *novit Dominus quæ sunt ejus* (II Tim. ii).

CAPUT IV.

VERS. 1. — *Filii Juda.* Quomodo Phares et Hesron et tres qui sequuntur filii Judæ esse dicuntur, cum alibi Phares et Zaram filios Judæ Hesron filium Phares legimus; sed Hebræi asserunt, mutatis nominibus, eosdem filios Judæ, quos Scriptura aliis nominibus alibi nominat, hic esse expressos. Aiunt enim Phares, qui interpretatur *divisio*, suum nomen proprium hic habere. Hesron autem esse Zaram, sed Hesron interpretatur *atrium*, Zaram ortus, Charmi quoque esse Heber, nam Charmi interpretatur *vinea mea*, Her *vigilans*. Ur autem dicunt esse Onam, sed Ur interpretatur *sinistra*, Onam *murmuratio*, Sobal vero esse Sela minimum filiorum Judæ quos peperit ei Sue. Interpretatur autem Sobal *spica*, vel *vana vetustas*. Sela *missus vel umbra ejus*.

VERS. 3. — *Asalephuni.* (RAB.) Hanc suspicantur esse matrem Samsonis de stirpe Judæ generatam, cujus maritus Manue de tribu Dan, qui et de Sara in libro Judicum esse legitur.

VERS. 4. — *Gedor et Ezer.* (Id.) Loca sunt a filiis Ur possessa; sed mirum quod hic dicitur Ur pater Bethlehem, cum superius Salma dictus sit pater ejus, nisi forte patrem hic appellet parentem, quia Hur fuit pater Salma qui fuit pater Bethlehem.

VERS. 9. — *Fuit autem Jabes.* (Id.) Videtur ordo confusus, quia numeratis filiis Halaæ et Naara, subito inducit cognationem Arabel filii Aram, et consequenter narrat de Jabes; sed Hebræi dicunt quod Assur de Halaæ genuit Etam, et ille Cos. Cos autem Soboba, et Soboba Jabes, qui fuit doctor scribarum. Inter Cos et Jabes inseruntur cognationes Aharchel (vel Aharahel, alias Aral), quia ipse est Obab filius Aran, id est, Jetro cognati Moysi. Et quia Jabes decebat eos; inserti sunt in ejus progenie quasi a majoribus ejus geniti.

Et mater Synagoga de qua Christus natus est, quæ peperit eum in dolore, quia de adventu ejus propter infidelitatem doluit, unde Judæi invidentes dicebant: Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum (Joan. xi).

VERS. 10. — *Invocavit.* Hoc convenit Christo, quem Pater sanctificavit, et misit in mundum; de quo dicitur: *Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi, etc.* (Joan. i). Hunc benedixit Deus multiplicatione filiorum, quos per aquam baptismi sacrosancta parit

Ecclesia (I Cor. 1). Dilatavit terminos ejus, quia A
omnium gentium dedit ei hæreditatem, et possessionem
ejus extendit usque ad terminos terræ. Cum
quo fuit manus Domini, quia potentia deitatis per
eum virtutes et miracula fecit. Ipse quoque est
virtus Dei et sapientia, per quem Pater condidit
omnia quæ in cœlis sunt et in terra, cui malitia
Judæorum nocere non potuit, qui de se ait: *Venit
princeps hujus mundi, et in me non habet quidquam.*
Per eum quoque benedicuntur membra ejus, id est,
Ecclesia, cui per Isaiam dicitur: *Dilata locum tentori
tui, etc. (Isa. LIV).* Cum eo est manus Domini,
quia in ipsa operatur Filius Dei, qui est brachium et
dextera Patris. *Et portæ inferi non prævalebunt ad
versus eum, nec diabolus dominabitur ei, quia data
est ei potestas super omnem virtutem inimici.*

VERS. 11. — *Caleb autem frater.* (RAB.) Legimus
supra Caleb esse filium Hesron, cujus fratres fue
runt Ram et Jerameel. Aiunt ergo Hebræi Ram
Caleb fratrem Suam hic appellari. Et interpretatur
Ram *excelsus*, Sua *humilis*, quod Judaico populo
convenit, quia excelsus fuit in cultu unius Dei et
potentia regni; sed quia Dei Filium suscipere noluit,
humilis factus est atque vilis, ut fiant p̄imi no
vissimi.

VERS. 12. — (Id.) *Recha.* Quidam putant Recha
nomine David nuncupari. Est enim Recha tener.
Unde David de se ait: *Ego sum tener et unctus rex
(II Reg. III).* Ipse quoque quasi vermiculus ligni ten
ner esse dicitur. Ideo autem viri Recha dicuntur, C
quia propter exprimentam genealogiam David hic
annotati sunt.

VERS. 13. — *Saraia autem genuit.* De Saraia di
citur Joab prodisse, qui juxta nominis interpreta
tionem pater vallis artificum dicitur, quia de filiis
ejus fuerunt architecti qui ædificaverunt domum
Domini. Artifices vero qui in valle habitant possunt
dici doctores legis, quos *scientia non inflat, sed cha
ritas ædificat (I Cor. VIII)*, quos modestia et humilitas
exaltat, ut Gamaliel et Paulus ejus discipulus (Act.
V, XXII).

VERS. 17. — *Ezra.* (RAB-HIRON.) Aiunt Hebræi
Ezram, qui interpretatur *auxiliator*, esse Amram
patrem Moysi et Aaron; Jether, id est, *auxilium*,
esse Aaron; et Mered, *qui rebellans*, esse Moysen. D
Epher quoque vel Opher, id est, *pulverem*, Heldad
fuisse: Jalon vero et Meldath, qui duo de septua
ginta senioribus fuerunt, quos Moyses a Deo ac
cepit ad regendi populi auxilium: tradunt enim
Moysen post acceptam legem in eremo patri sua
sisse, ut matrem dimitteret, eo quod ipsius amica
esset, fuit enim filia Levi, postquam Amram duxit
aliam ex qua habuit Heldath et Meldath.

Genuitque Mariam. (Id.) Sammai Moysen intel
ligi volunt, etc., usque ad quia populum in eremo
gubernavit, et doctrina sua quotidie gubernat.

VERS. 18. — *Filiæ Pharaonis.* (Id.) Filiam Pharaonis
matrem Moysi vocat, quæ etiam secundum pro

prietatem nominis filia Domini nuncupatur, quia
bonam scilicet voluntatem in nutriendo puero ha
buit, et Amared, id est Moyse accepta dicitur, quia
relictis idolis ad Dei cultum conversa est.

VERS. 21. — *Her pater.* (Id.) Redit ad progeniem
Phares de qua ortus est David, ut progeniem Juda
de qua orta est tribus regia in David terminaret.
Tradunt enim hunc fuisse Elipelech virum Noemi,
in cujus tempore propter prævaricatores legis sol
stetit, ut viso miraculo converterentur ad Dominum;
quod quia contempserunt, invaluit fames, et qui in
tribu Juda prior videbatur, inopia cogente, cum
uxore et filiis patria pulsus, in peregrinatione cum
filiis mortuus est.

VERS. 22. — *Securus et Incendens.* (Id.) Mahalon
et Chelion, qui hic Securus et Incendens dicuntur,
fuisse in Moab, quia uxores Moabitidas duxerunt,
unde in Hebræo non principes, sed mariti dicuntur,
sicut illius lingue doctores tradunt.

Qui reversi sunt in, etc. Noemi et Ruth, quæ re
versæ sunt in Bethlehem audita panis ubertate.

VERS. 23. — *Figuli habitantes.* Figulos qui in plan
tationibus et sepibus laborant doctores intelligimus,
qui formant et componunt vasa Domini, fingere enim
componere dicimus, unde compositores luti figulos
vocamus. Hi vineam Domini doctrina plantant et ex
colunt, exhortando et orando muniant. Hi apud re
gem in operibus suis morantur, quia in fide Christi
manentes quidquid dicunt, quidquid agunt, ad glo
riam Dei faciunt.

VERS. 28. — *Habiterunt in, etc.* Progenies Ruth,
quæ in ipsis sepibus et plantationibus habitasse di
citur, quando ad regiam dignitatem et munimentum
plebis hæc plantatio pervenit.

Commoratique sunt ibi. In Genesi sex scribuntur,
sed hic Sober prætermittitur: quia nulla de eo pro
genies. Sed quedam nomina mutantur suis rationi
bus. In Genesi enim Gemuel, id est mater Dei; hic
Hamuel, id est legens cum Deo. Quidam in Genesi
vocatur Echa, hic autem Jarib, id est litigans, quia
de eo exivit Zambri, qui cum Madianitide fornicans
a Phinee sacerdote peremptus est. Jacim in Genesi,
id est præparatio; hic vero nominatur Zara, id est
ortus.

Et universa cognatio non, etc. Quia Simeon non
habuit tantam sobolem quantum Judas; unde in
Josue dicitur: Simeon per cognationes suas ac
cepisse hæreditatem in medio filiorum Juda.

Hæ civitates, etc. Quia Sicelech et Bersabee, quæ
Judæ fuerunt et a Simeone invasæ sunt, a David in
pristinam Judæ hæreditatem redierunt.

VERS. 38. — *Isti sunt nominati.* Descripta stirps
Simeonis et actibus eorum, mystice signatur, quia
doctores sancti, id est Ecclesiæ principes gregibus
Christi pascua providentes proficiscuntur in Gador
vel Gader, quæ interpretatur *sepes ejus*. Hæc est
Ecclesia quæ est fidelium defensio: ibi sunt pascua
usque ad Orientem vallis, id est incarnationem Verbi,
qui semel ipsum exinanivit, servi formam accipiens

(*Philip. 1.*) In eo inveniuntur pascua. Ipse enim ait : *A Per me si quis introierit, ingrediatur et egredietur, et pascua inveniet (Joan. x)*, virtutes scilicet. In eo terra latissima et quieta, id est, gratia Spiritus sancti copiosa; in qua ante habitaverant de stirpe Cham, significat gentium multitudinem idola reliquisse, et ad unius Dei cultum confluisse. Hi ergo venerunt quos supra descripsimus nominatim in diebus Ezechiae regis Juda, hoc est in adventu Christi. Ipse est enim Christus Dei Virtus, quem Ezechias, scilicet fortitudo Domini, significat.

Percusserunt tabernacula : percutit fide tabernacula impiorum et habitatores impiorum quando abnegans impietatem omnem et sæcularia desideria, per Christi baptismum a sordibus abluuntur peccatorum, postea studens sobrie, juste et pie vivere in hoc sæculo, ut fiat quod scriptum est : *Et erit in loco ubi ante dictum est : Non plebs mea vos : ibi vocabuntur filii Dei (Osee. 1).*

VERS. 42. — *Viri quingenti.* Patres Novi Testamenti qui abierunt in montem Seir, et percusserunt reliquias Amaleitarum, quia superbiam hujus mundi conculcantes, deformitatem vitiorum comprimunt; hi quatuor dicuntur, quia evangelica doctrina veraciter instructi, spirituale bellum contra dæmones convenienter gerunt; percussis reliquiis Amaleitarum, ibi habitabant, quia expulsis dæmonibus in loco vitiorum virtutes substituunt, quarum possessio hominem efficit beatum usque ad diem hunc, quod semper dici potest usque ad finem mundi, quia Ecclesia usque ad finem mundi permanet, in qua quotidie antiquus hostis triumphatur.

CAPUT V.

VERS. 1. — *Sed cum violas, etc. (RAB.)* Ideo ablata sunt Ruben primogenita, quia dormivit cum Bala, concubina patris sui, et data sunt Joseph filio juniore, cujus progenies multiplicatur et excedit potentiam regni inter decem tribus.

Mystice autem significat ruinam prioris populi, qui ut primogenitus debebat sacerdotium et regnum accipere; sed quia maculavit stratum patris sui, id est corpus Christi, in quo erat plenitudo divinitatis, in cruce suspendit et occidit: primogeniti dignitas ad spirituale Joseph, id est Christum et Ecclesie populum translata est; ad quem pater : *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, etc. (Psal. cix.)*

VERS. 10. — *Contra Agarenos. (HIERON. in Paral.)* Verisimile est Agar fuisse Cethuram, cum in sequentibus dicat Rubenitas et Gaaditas et dimidiam tribum Manasse cum Agarenis pugnasse et præbuisse Israel auxilium Ituræos, Naphæos et Nodab filios Ismaelis. Nodab autem est, ut videtur, qui in Genesi Cedma dicitur, id est antiquorum vel antecedens.

VERS. 26. — *Et suscitavit.* Notandum est quod in Regum dicitur Phul regem Assyriorum a Manahem filio Gaddi rege Israel accepisse mille talenta ar-

genti (*IV Reg. xv*), ut esset ei auxilio et firmaret regnum ejus, non quod eum transtulerit in Assyrios, sed quod Teghathphalnasar rex Assur in diebus Phacee regis Israel cepit Ahion, et Abel domum Maacha, et lanceo et Cedee et Asor et Galaad et Galilæam et universam terram Nephthali, et transtulit eos in Assyrios. Postremo narrat quod Salmanasar rex Assyriorum Osee filium Ela regem Israel obsidendo tribus annis Samariam cepit, et transtulit Israel in Assyrios et posuit eos in Ahila et in Abor, juxta fluvium Gozam in civitatibus Medorum. Unde quæritur: quomodo in Paralipomenis dicimus Phul et Teghathphalnasar reges Assyriorum transtulisse Ruben et Gad, et dimidiam tribum Manasse in Ahilam et Abor et Aram et fluvium Gozan; cum Malachim narret hoc Salmanasar fecisse qui transtulit Israel in Assyrios, et posuit in locis supradictis? Sed reges Assyriorum priores hoc fecisse dicuntur, quia cœperunt cum gente Assyriorum quod eadem gens in posteris perfecit. Aram quam Paralipomenon memorat, Malachim prætermittit. Autumant Hebræi esse Rages civitatem Medorum.

CAPUT VI.

VERS. .. — *Filii Levi, Gerson, etc. Johanan.* Prætermittis aliis filiis Levi qui similiter sacerdotes fuerunt in domo Domini, Johanan specialiter laudatur, quia viriliter restitit Oziae regi per se sacrificare volenti: et constantia animi et zelo legis explevit officium sacerdotis.

VERS. 15. — *Porro Josedec. (HIERON. Quæst. Hebr. in Paral.)* Josedec dicunt esse Esdras sacerdotem, etc., usque ad Esdras vero esse sacerdotem, virum justum et gloriosum.

VERS. 28. — *Abia.* Hic, ut Hebræi tradunt, judex constitutus munera accipiebat, quod Joel, qui et Vas seni, senior ejus filius sciens, non corripuit: ideo uterque peccasse dicitur secundum Hebræum. Unde: *Factum est cum senuisset Samuel, posuit filios suos judices Israel, et cætera.*

VERS. 31. — *Isti sunt quos constituit,* anticipando de officiis, cantorum David qui organis musicis laudes Domine canebant, cum eorum genealogiam narret, prælibavit; suo autem ordine quomodo id fecissent demonstrabit.

VERS. 44. — *Ethan filius.* Ethan unus de cantoribus tribus, qui coram David in cymbalis laudem Dei concrepabant. Et notandum, quod sicut fuerunt tres filii Levi, Caath, Gerson et Merari, ita tres cantores: Eman de Caath, Asaph de Gerson; Ethan de Merari. Mystice autem significant sanctos doctores, qui sanctæ Trinitatis fide imbuti, secundum dispensationem veri David prædicationem Evangelii toti mundo annuntiant.

VERS. 48. — *Levitæ qui.* Quia omnis ordo ecclesiasticus secundum apostolorum traditionem, et qui primatum tenent, totum ministerium agunt in Ecclesia Dei; unde: *Ut scias quomodo oporteat te con-*

versari in domo Dei, quæ Ecclesia Dei vivi, etc. A sacerdos magnus, qui Deuteronomium invenit in templo Domini in tempore Josiæ, et dicitur pater fuisse Jeremiæ prophetæ.

VERS. 49. — *Aaron.* Christum significat, filii ejus Ecclesiæ populum, cui dicitur: *Vos estis genus electum, regale sacerdotium, etc.* (1 Petr. II), quem summus pontifex docuit super altare fidei holocaustum bonorum operum et incensum orationis offerre; et ut precaretur pro Israel, id est pro statu Ecclesiæ, secundum præcepta legis per Moysen data. Repetit autem genealogiam Aaron usque ad Achimaas, quod pro laude ejus factum videtur, quia fidelius fuit David in omnibus.

CAPUT VII.

VERS. 8. — *Omnes hi, filii Bechor.* Ubicunque in lege scribitur: *Omnes hi filii istius vel illius, aut pro meritorum excellentia est, aut pro meritorum deterioratione, ut ejus dicantur esse filii cujus fuerunt imitatores.*

VERS. 14. — *Concubinaque ejus.* Hæc dicitur fuisse filia filii Balam, quæ in Ægyptum, fame cogente, a patre venalis ducta a Manasse: qui horreis præerat cibariis patri datis, in conjugium misericorditer suscepta est.

VERS. 15. — *Happhim, etc., prioris filii Machir hæc duo nomina esse dicuntur, sed secundum esse Salphaad et eorum sororem Maachan, quam Hesron cum sexaginta esset annorum accepit uxorem, quæ peperit ei filium Segub, sicut supra dictum est.*

VERS. 18. — *Soror autem ejus Reginæ.* Soror Ulam filii Phares, filii Machir, ut prædictum est; hanc quidam tradunt fuisse matrem Jesu filii Nave, qui vir decorus nuncupatur, ob insigne virtutis et principatus. Alii dicunt Deboram uxorem Lapidoth prophetissam.

VERS. 20. — *Filii autem Ephraim.* Fabulantur Hebræi quod filii Ephraim, congregatâ multitudine vivente patre, conati sunt ad terram promissionis reverti, et in Geth Palæstinorum occisi sunt, unde cæteræ tribus per desertum adducuntur, ne viderent ossa fratrum suorum, et in psalmo dicitur: *Filii Ephraim conversi sunt in die belli (Psal. LXXVII).*

CAPUT VIII.

VERS. 6. — *Qui translati sunt in Manahath.* Quando pro scelere in uxorem Levitæ gladio corruerunt et sexcenti tantum remanserunt.

VERS. 7. — *Naaman autem et Achia:* principes fuerunt, sed Gera se subdiderunt. Unde singulariter dicitur: *Ipsæ transtulit eos, de quo exiit progenies Gera qui fuit pater Semei.*

CAPUT IX.

VERS. 2. — *Nathinæi.* (HIERON., *Quæst. in Paral.*, tom. III.) Donum, vel in humilitate servientes. Hi sunt Gabaonitæ quos Josue vitæ donavit, et servitio templi deputavit, ut aquas et ligna portarent (Josue IX).

VERS. 11. — *Helciæ filii Mosolam, etc.* Hic fuit

VERS. 16. — *Idithun.* (HIERON.) Cantoris David, scilicet. Observabant enim in porta regis ad orientem de filiis Levi per vices suas cantores, et vicissim ad psallendum cum David conveniebant, quia antequam templum ædificaretur in palatio, erat arca testamenti, et ibi serviebant æditui.

VERS. 19. — *Sellum vero filius Core.* Prior Cora per Aleph scribitur, et sonat Cora, secundus per He, et sonat Core. Cora clamans, Core calvus interpretatur. Hic est qui in Numeris seditionem movit contra Moysen (Num. XVI).

Custodes vestibulorum. (HIERON.) Quia custodiebant exterius ostium tabernaculi. Patres vero eorum qui subter scribuntur et qui in Psalterio titulos habent, custodiebant interius ostium et cantores erant.

VERS. 20. — *Phinees autem.* Nepos Aaron, qui adhuc vivebat, ut tradunt Hebræi, et vices ministrorum ordinabat. Sunt autem vices viginti quatuor quas David ordinavit ad ministerium tabernaculi. Unde in Evangelio: Zacharias de vice Abia (Luc. I).

VERS. 26. — *His quatuor Levitis, etc.* (RAB.) Qui fuerunt hi quatuor Levitæ quibus omnis numerus creditus erat janitorum demonstratur cum dicitur: *De Hosa autem, id est de filiis Merari, Semri principis, etc., ut habetur in cap. XXVI.* Quatuor principes janitorum sancti doctores sunt qui quatuor Evangelii ostium fidei servantes patefaciunt credentibus et concludunt blasphemantibus, quibus cum Petro claves commissæ sunt (Matth. XVI). Hi per quatuor ventos ostia custodiant, quia per quatuor plagas mundi gentes ad fidem vocant, et Ecclesiam vigilantiter servant.

VERS. 28. — *De horum genere erant et super vasa minister.* (Id.) Mystice de cœtu sanctorum prædicatorum ordinantur, qui super vasa Domini, id est animas fidelium (in quibus voluntas Dei quotidie ministratur) pervigilem habent custodiam. Sub eorum custodia est similia, vinum et oleum, quibus sacramenta corporis et sanguinis Domini conficiuntur, et Spiritus sancti gratia spirituali unctione traditur. Ipsi thus orationum et aromata virtutum in Ecclesia componunt, et in conspectu Domini vinum acceptabile reddunt.

VERS. 31. — *Mathathias Levites primogenitus Sellum Coritæ præfectus erat eorum quæ in sartagine frangebantur.* Quia Christus auctor est sacramentorum cœlestium, ubi quotidie panis et vinum in memoriam passionis ejus offeruntur, et caput omnium qui carnem suam ejus exemplo crucifigunt, et passioni pro ejus nomine tradunt.

VERS. 32. — *Panes erant propositionis.* Duo et duo divisim coquebantur ante sabbatum secundum Josephum, et sabbato mane super mensam ponebantur, de quibus in Levitico plenius diximus.

VERS. 34. — *Capita Levitarum per familias suas.* Dignum est, ut quanto quis prælatus est cæteris,

tanto devotior sit in divinis officiis. Ille bene principatum ministerii servat, qui studet manere in Jerusalem, id est in visione pacis, ut tumultus sæculi et voluptates carnis fugiat et quietem mentis in contemplatione Dei habeat, dicens cum Psalmista: *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi.*

VERS. 35. — *Jahiel*, qui in Regum, Ahiel pater Cis patris Saul, et interpretatur *pater meus Deus*. Jahiel disertus Dei, forte pro merito sum distantia. Et notandum quod inter filios Jahiel Cis et Ner fratres vocantur et sunt, et in Regum ita habetur; in sequentibus vero dicitur quod Ner genuit Cis, non quod genuerit, sed quod educaverit.

VERS. 59. — *Abinadab*. Hic ut in Regum cum patre occisus narratur, Abinadab vocatur et interpretatur *Abinadab pater meus votum*, Abinadab *populus meus votum*.

Esbaal. Ignis maritus, hic est Isboseth, id est vir confusionis.

VERS. 40. — *Meribbaal*. Litigans in maritum, hic est Miphiboseth, qui interpretatur *de ore ignominia*.

CAPUT X.

VERS. 1. — *Philisthim*, etc. (RAB.) Multis omissis quæ in libro Samuelis de Samuele et Saule narrat historia, casum Saul et familiæ ejus commemorat. Mystice innuens, quia non est necesse vitam ejus describere, cujus impia conversatio finem celerem meruit accipere, et figurate regni Judæorum et sacerdotii veteris finem demonstrat. Ad David se transiit, cujus facta et dispensationem regni contexit, qui typum tenet veri David regnum cœli et terræ possidentis. Quo imminente Philisthim more suo pugnant contra Israel, et vincunt, quia, appropinquante gratia, gentiles, sicut ante, castitatem Israeliticæ fidel oppugnabant; nunc mala opera, nunc idololatriæ cultum ostendendo, sicut Balaam docebat Balaac mittere scandalum coram illis Israel, edere et fornicari.

Fugeruntque viri. Qui fortes videbantur in Dei contemplatione, dum incaute opera gentilium et doctrinam sequuntur, hæreticorum quoque perditionem non parum juvat sæcularis scientia. Unde quidam ait: Philosophi patriarchæ hæreticorum Ecclesiæ puritatem perversa maculavere doctrina.

VERS. 2. — *Cumque appropinquassent*. Irruerunt gentiles undique in regnum Judæ et filios ejus, et corruerunt sacerdotes, scribas et Phariseos filios, scilicet et seductores illius regni hæreticos quoque, ne simpliciter gratiam Spiritus sancti prædicarent aut colerent, vetuerunt.

Abinadab. Ne patrem qui nos sibi adoptavit spirituali dono digna confessione laudaremus, quod significat interfectio, Abinadab id est patris mei spontanei.

Melchisua. Ne in Christi regno salutem futuram credamus. Melchisua enim interpretatur *rex meus salus*. Philosophus, qui Arium seduxit, quasi Melchisua occidit: qui Macedonium, Jonatham; qui Ma-

nichæum, Abinadab. Quia hunc veri regis Christi omnipotentiam negare, illum Spiritus sancti donis derogare, istum summi Patris bonitatem blasphemare magister corruptionis edocuit.

VERS. 4. — *Et dixit Saul ad*, etc. Hunc Hebræi Doeg Idumæum dicunt esse qui videns Saul esse mortuum, timens David, seipsum interfecit. Puerum vero (quia diadema et armillam Saul attulit ad David) esse filium Doeg, et ipsum Doeg esse puerum cum quo Saul quærebat asinas patris sui.

Ad armigerum. (BEDA in cap. 28 l. 1 Reg.) Legis doctores. Sicut enim arma et sagittæ Philisthim, etc., usque ad ut non contaminarentur, sed ut manducarent pascha.

Noluit autem armiger. Non est ambigendum inter reprobos legis doctores fuisse aliquos qui verbi acumen ad occidendos auditores pervertere nollent, et tamen ipsos auditores qui recte dicta a magistris acceperant, despiciendo vel blasphemando in suam vertisse perniciem: quorum visa morte, id est peccandi obstinatione, et ipsos verbi ministros per tempora deterioratos, testimonia legis quæ male interpretari timuerant, sibi occasionem fecisse ruinæ. Hæretici quoque peccatorum suorum jaculis cruentati, cum verba divina in argumentum sui erroris trahunt, arma sua contra pectus suam mortari invertunt. Quilibet etiam catholicus, cum antem quam pro communi utilitate didicit, superbiæ, cenodoxiæ, philargyriæ vel cujuslibet vitii contagione polluit, suo se gladio confodit, quia quo defendi ab hoste debuit, in ipsum irruit.

VERS. 5. — *Quod cum vidisset armiger*. Videntes indocti veræ humilitatis medicamina lavacrumque baptismi, ignorantes in Judæa magistros suos certamine spirituali victos, et vulgus non paucum, eorum auditui proximum, persequente adversario, a prisca constantiæ sede fugatum, majorum ruina turbati, opera virtutum et munimina scientiæ spiritualis quæ habuerant, amiserunt. Veneruntque peccata gentilium, et cuncta Judæis incredulis studia virtutum perversa habitatione corruerunt. Venerunt immundus spiritus, et corda quæ fidei constantia deseruit, occupaverunt. Venerunt gentes, et optima quondam Judæorum studia credendo, sua fecerunt. Unde: *Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructum ejus (Matth. xxi).*

VERS. 10. — *Et capat*. (RAB. in Paral.) Caput Saulis in templo Dagon Philisthæi affixerunt, etc., usque ad alia est enim Bethsan in Judicum et Josue, quæ interpretatur *domus securitatis*.

VERS. 11. — *Hoc cum audissent viri Jabes*. (Ib., *ibid.*) Viri scilicet Ecclesiæ, etc., usque ad hæc est civitas quam primis regni sui auspiciis Saul ab hostium obditione liberavit.

VERS. 12. — *Quercum quærat in Jabes, et jejuna-verunt septem diebus*, etc. Ut ad requiem perveniant. Post sex enim hujus sæculi ætates quibus in carne laboramus, sequitur septima quietis animarum.

Mystice, de cæcitate Judæorum sabbatum carnali-

ter observantium, contribules sui, id est fideles continue dolent, et quasi septem diebus jejunt. Percepto autem mysterio octavæ diei resurrectionis, utrique perpetua festivitate gaudebunt.

Moraliter autem viri sancti detestantur mortem impiorum, et exempla eorum sepulturæ oblivionis tradunt. Septem dies jejunt, id est omne tempus hujus vitæ, quod septenario dierum numero volvitur, in continentia ducunt, et abinent ab omni malo ne similiter moriantur.

CAPUT XI.

VERS. 3. — *Majores.* (RAB.) Prophetæ apostoli pari devotione ad Christum concurrunt, unde : *Principes populi convenerunt in unum cum Deo Abraham (Psal. II).*

VERS. 5. — *Dixeruntque.* Cæcos et claudos et leprosos ad contemptum regis statuantes super muros, et dicentes quia prohibuerunt eum cæci et claudi.

Mystice, David Jebusæum de Jerusalem ejiciens, significat Christum dæmones expellentem a cordibus fidelium, et ibidem mansionem suam statuente. Jebusæus enim interpretatur *conculcatus*, Jerusalem visio pacis. Unde et discipulis suis ait : *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, etc. (Luc. x).* Bene ergo in Regum scriptum est, quod ejectis cæcis et claudis qui odiebant animam, David cepit arcem Sion, suamque civitatem vocavit, quia dum Christus malignos spiritus et turbam vitiorum de anima expellit, illuminans eam sapientia, merito arx Sion, id est speculationis et visio pacis vocatur, de qua recte dicitur psal. LXXV : *Notus in Judæa Deus, et in Israel magnum nomen ejus. Et factus est in pace locus ejus.*

VERS. 8. — *Joab autem reliqua urbis extruxit.* Per industriam enim militis civitatem munivit. Josephus tamen dicit David superiorem civitatem munisse, eique copulando arcem unum corpus effecisse et cuncta muro circumdedit. Super opus autem murorum constituisse Jacob, expulisse Jebusæos et Jerosolymam vocasse. Jero enim Hebraice munitio est. Christus quoque in Judæa primum Evangelium prædicavit, Et ecclesiam fidei suæ munitione firmavit. Joab, qui reliqua urbis extruxit, significat apostolos et apostolicos viros qui post ascensionem Domini plurimos de gentibus converterunt; unde : *Dei adjutores sumus, Dei agri.*

VERS. 11. — *Jesbaam.* (HIERON.) Hunc Josephus Eusebium nominat, et filium dicunt Achimeæ, qui in aciem hostium frequenter irrumpens, non cessabat donec octingentos occiderat. Alii hunc David intelligunt, quia Jesbaam interpretatur *sedens in populo.* Ahamoni vero sapientissimus, unde in Regum scribitur : *Sedens in cathedra sapientissimus (II Reg. xxiii).* Sed ibi vermiculo ligni comparatur, quia minuebatur illi sapientia propter peccatum, quod in Uriam commiserat. Unde ibi octingentos uno impetu interfecisse, hic autem trecentos, pro peccato enim minorata est fama.

A VERS. 12. — *Ahohites.* Ahohi, ut Hebræi tradunt, frater fuit Isai patris David, cujus filius fuit Eleazar, qui fuit inter très potentissimus, quos Josephus dicit esse Eusebium filium Achimeæ, et Eleazar filium Addi, et Semeiam filium Heli

(GREG. hom. 34. in Evang.) Cogitandum summopere est, etc., usque ad contra se rigidus etiam a licitis abstinebat.

VERS. 21. — *Verumtamen usque ad tres primos.* Hic apparet quod Abisai princeps erat inter tres sequentes. Sed ad tres primos non pervenit, Jesbaam, Eleazarum et Semmaa.

Mystice autem significatur quod nemo sanctorum, licet virtutibus emineat, ad æqualitatem potentia Patris et Filii et Spiritus sancti perveniat. Quoniam, B *quis in nubibus æquabitur Domino? etc. (Psal. LXXXVIII.)*

VERS. 22. — *Ariel Moab,* id est leones, sicut in Regum dicitur, viros scilicet fortissimos in regno Moab tanquam leones.

Interfecit leonem. Hebræus hunc leonem Joab arbitratur, qui in domo Domini tenens cornua altaris occisus est. Altare enim cisterna dicitur, quia sicut aqua cisternæ mundat, ita sanctuarium Dei hominum expiat peccata.

(RAB.) Quem liber Regum, etc., usque ad et hastam quam non recte tenebat, extorsit.

Tempore nivis. Qua potest gratia Christi, quæ mundo resplenduit, et frigus charitatis, quo refrigerant homines, significari. Banaias vero, qui *ædificator Dominus* interpretatur, Christum significat, de quo dicitur : *Ædificans Jerusalem Dominus, etc. (Psal. cXLVI.)* Hic multa opera perpetravit, qui ait : *Pater meus usque modo operatur, et ego operor (Joan. v).* Hic est de Cabseel, id est, de congregatione Domini, quia ad eum omnis sanctorum cætus pertinet qui descendens de cælis, et factus homo, leonem, id est diabolum qui infidelitatis suæ frigore torpentem mundum possidebat, morte sua interficiens in infernum demersit. Hic Ægyptium, id est, Antichristum peccatis nigerrimum, id est quinque sensibus corporis abutentem ad scelera, per virgam crucis superans, propria reum nequitia virtute damnavit perpetua. In diebus nivis, quia per mortem peccatum expiavit. Unde : *Lavabis me et super nivem dealbabor (Psal. L).*

VERS. 24. — *Inter tres.* Abisai et Sobochai et Jonathan, quibus viribus æquabatur, qui erat super triginta, sicut Hebræus affirmat.

CAPUT XII.

VERS. 12. — *Hi quoque venerunt.* Huc usque enumeravit fortes David qui adjuverunt eum ut regnaret super Israel.

Qui erant fortissimi, etc. Secundum litteram significat eos agiles esse et strenuos omni genere bellandi. Mystice vero milites Christi non segues, sed studiosos describit in prosperis et in adversis, a dextris et a sinistris.

VERS. 8. — *Veloces.* (RAB.) Dicit pro sensus acumine vel corporis agilitate. Mystice vero qui Christi militiam profitentur, non debent esse parvuli sensu, sed providere bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus

VERS. 14. — *Novissimus, etc.* Hic significant doctores Judæorum et gentilium, de quibus Paulus ex tribu Benjamin ait: *Petrus, Jacobus et Joannes, qui videbantur columnæ esse, dexteras mihi dederunt, et Barnabæ societatis, etc.* (Gal. xi.) Hi ad Christum venientes per omnia explorati sunt. Unde (Matth. xvi): *Vos autem quem me esse dicitis?* Respondit Petrus pro omnibus: *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Cui Dominus: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Et alibi: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remisieritis peccata remittuntur eis* B (Joan. xx).

VERS. 15. — *Transierunt Jordanem.* Jordanis, in quo Christus baptizatus est, baptismum significat: hunc transeunt doctores mense primo, quando inundare consuevit super, quia Domino in carne appa-
rente et annum acceptabilem consecrante, postquam baptismum suo baptismo consecravit, ipsum prædicando et baptizando toto orbe diffuderunt.

Et omnes fugaverunt qui morabantur (RAB.). Quia Judæos, quos Orientalis plaga propter ortum scientiæ legis significat, vel gentiles, in quibus naturalis prudentia occidit, dum cultum Dei attribuunt idolis, Evangelii prædicatione fugaverunt. Unde: *Inimicos meos dedisti mihi deorsum, et odientes me disperdidisti* (Psal. xvii).

VERS. 19. — *Porro de Manasse.* Hi scilicet septem principes qui de Manasse venerunt, significant primos Ecclesiæ doctores de Judæa venientes, qui septiformi Spiritu illustrati adjuvant nostrum David contra latrunculos, id est hæreticos vel spiritus malignos, qui non cessant de Ecclesia rapere et captivare quos possunt; unde: *Deo autem gratias qui semper triumphat nos in Christo Jesu* (II Cor. i).

VERS. 22. — *Exercitus Dei.* Qui scilicet egressus est de Ægypto, id est sexcenta millia, sic exponunt Hebræi. Sed mystice, in exercitu nostri David quotidie numerus fidelium crescit, donec compleantur qui ad vitam prædestinati sunt æternam.

VERS. 23. — *Ut transferrent.* Quia sancti doctores D maxime desiderant ut veteris legis cultus in spirituali intelligentiam Evangelii transferatur, et fiant omnia nova.

VERS. 27. — *Joiada quoque princeps de stirpe Aaron, etc.* Hunc tradunt Hebræi fuisse Phinees filium Eleazari, ad cujus comparationem Sadoc puer vocatur tanquam ætate et merito minor.

VERS. 32. — *De filiis quoque Issachar, viri, etc.* Doctores legis in tribu Issachar fuisse tradunt, qui singula tempora cæremoniarum observanda docebant, et quid facere deberet Israel præscribebant. Hi doctores Ecclesiæ significant, quorum præceptis subditi obtemperant.

PATROL. CXIII.

VERS. 35. — *Viginti, etc.* (RAB.) Apostoli scilicet et apostolici viri ad nostrum David conveniunt et ei spiritualiter copulantur, et alii tam ex Judæis quam gentibus uno corde et pari voto certantes, ut fiat rex David, et ipsi sint regnum Christi.

VERS. 39. — *Tribus diebus.* Omni tempore scilicet fidem Trinitatis tenentes, et qui primi doctores, id est, apostoli ex divina Scriptura alimenta præparaverant, accipientes et omnium bonorum largitioni gratias agentes.

CAPUT XIII.

VERS. 1. — *Iniit autem.* Apostolis, evangelistis, qui fidem incarnationis a Judæis ad salutem gentium transtulerunt. Hoc est enim de colle Cariathiarim (quæ est in Juda, et interpretatur *civitas sylvarum*), ad se arcam Domini transferre: de eminentia scilicet Scripturarum apud Judæos posita, ubi umbra nemorosa figurarum abundat; ad intellectum gentilis populi, ubi fundatur Ecclesia, fidem Domini perducere.

VERS. 3. — *Non enim.* (RAB.) Quia interpretatur Vetus Testamentum spirituale sensum qui latebat, populus ille aperire non potuit, sicut nunc revelatus est apostolis et prophetis, gentes scilicet esse coheredes et participes promissionis Domini.

VERS. 5. — *A Sihor.* Sihor fluvius Ægypti est, qui a Nilo, ut ferunt, derivatur, et interpretatur *firmamentum novum et turbidum*, unde: *Quid nunc tibi vis in via Ægypti, ut bibas aquam turbidam* (Jerem. vii)? *Cariathiarim.* Civitas Damasci, quæ in Amos Emathabal, id est Emath magna, quæ nunc Epiphania nuncupatur. Per Sihor autem et Emath totam terram promissionis comprehendit. Per Sihor rivum, scilicet vel torrentem, significat Ægypti australem partem. Per Emath vero septentrionalem. *Cariatharim*, quæ alibi Cariathabaal, civitas saltuum, una de urbibus Gabaonitarum in tribu Juda in nono milliario ab Helia euntibus Diospolim, de qua fuit Urias propheta, quem interfecit Joachim in Jerusalem secundum Jeremiam. Filius quoque Sobal Cariathiarim dicitur, sicut superius ostenditur

VERS. 6. — *Omnis vir.* Electus nobilior. Numerus autem horum virorum in Regum comprehensus est, ubi legitur: *Congregavit autem David omnes electos ex Israel triginta millia* (II Reg. vi).

VERS. 9. — *Cum autem pervenissent, etc.* (RAB. ex Hieron.) Ventum est ad aream Chidon, etc., usque ad tanquam dicat: *Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi* (Gal. vi).

VERS. 11. — *Eo quod divisisset Dominus Ozam.* (HIERON.) Tradunt Hebræi Abinadab sacerdotem jus-
sisse filiis suis Oza et Haio, ut portarent arcam humeris secundum præceptum legis. Sed quia non portaverunt, nec Caathitis portandam dederunt, percussit Dominus Ozam, et divisit.

Divisio Ozæ. Traditur quod aruisset brachium ejus et humerus, ubi arca Domini portanda erat, et in illius loco divisio quædam facta est.

VERS. 17. — *In domo Obededom.* (HIERON.) Quia A et ipse Levita. Cognita autem causa pro qua Oza percussus est, jussit David arcam portari propriis levitarum humeris, sicut patet in sequenti. Notandum quantum delinquat qui corpus Domini indigne accipit, si devotus sacerdos interiit qui arcam Domini figuram corporis minori quam debuit veneratione corripuit.

Allegorice autem David Christum, arca Ecclesiam significat. quam vult Christus in civitatem suam adducere, unde: *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel* (Matth. xv.) Et alibi: *Cæcitas ex parte contigit in Israel*, etc. (Rom. xi).

CAPUT XIV.

VERS. 3. — *Accipit quoque David*, etc. (RAB.) B Multæ uxores David multas gentes significant, quæ per fidem Christo copulantur. Concubinæ, hæreticorum ecclesias, quæ Christiani nominis titulo gloriantur. Sed quia propter carnalia lucra Christum sequuntur, non conjuges, sed concubinæ dicuntur. Nunc reges si plures habeant uxores, crimen est, quia figuræ transierunt.

VERS. 8. — *Audientes autem.* Diffamata Evangelii gratia et regno Christi ubique prædicato, gentes undique surrexerunt contradicentes Evangelio pacis.

VERS. 15. — *In cacumine pyrorum.* (RAB.) In Hebræo vero, *flentium*, id est, idolorum venire jubet, etc., usque ad quos Spiritus sanctus dirigit præmonendo.

VERS. 16. — *De Gabaon usque Gazera.* Percutit C Christus qui in colle superbæ consistunt, et conterit sepem duritiæ, eorum dividens pertinaciam ut solus dominetur in orbe terrarum, unde sequitur: *Divulgatumque est nomen David in universis regionibus, et Dominus, etc.*

CAPUT XV.

VERS. 2. — *Tunc dixit David: Illietum est*, etc. (RAB.) Non vult Christus ut indigni ecclesiastico fungantur officio, sed eruditi scientia et morum honestate spectati portant arcam Dei, id est Ecclesiam, humeris pii laboris, et exultant, unde: *Fac opus evangelistæ, ministerium tuum imple* (II Tim. iv).

VERS. 3. — *Congregavitque universum Israel.* Non solum David, sed etiam omnes prophetæ in Ecclesia Christi dictis et factis incarnationi præbuere locum ut citius adveniens susciperetur, cum fuisset ante prophetatus.

VERS. 12. — *Sanctificamini cum fratribus.* Ministri Novi Testamenti vita et doctrina debent esse mundi, quibus dicitur: *Sancti estote quoniam ego sanctus sum* (Levit. xix.) Qui rectæ fidei verbis et exemplo operis debent fidelibus commendare incarnationem Christi et redemptionem humani generis, etc.

VERS. 16. — *Nablis videlicet*, etc. Nablum Hebraice, Psalterium Græce, laudatorium Latine. Habet Psalterium ventrem obesum in superioribus, ut chordarum fila religata disciplinabiliter percussa,

suavissimam reddant cantilenam. Huic cithara videtur contraria quæ in imo continet quod Psalterium in capite. Psalterium cum decem chordis Ecclesia est cum Decalogo legis. Huic opposita est cithara, quæ viginti quatuor chordis in modum deltæ litteræ componitur (ut peritissimi tradunt) et per digitos in diversos modos concitatur. Hæc Ecclesiam significat quæ cum viginti quatuor seniorum dogmatibus trinam habet formam in modum deltæ litteræ, et fidem sanctæ Trinitatis significat. Per manus autem apostolorum et evangelistarum in diversos modulos Veteris et Novi Testamenti, aliter in littera, aliter in sensu concitatur figuratiter.

Lyris. Lyra dicitur, ἀπό τοῦ λύρον, id est, a varietate vocum, eo quod diversos faciat sonos. Hæc Ecclesiam significat, quæ in varietate diversarum disciplinarum historice, allegorice, tropologice, et per anagogen suavem sonum exprimit, sed a symphonia simplicitate non recedit. Cymbala autem adinvicem percussa sonum faciunt, unde: *Laudate eum in cymbalis bene sonantibus*, etc. (Psal. cx.). Cymbala bene sonantia sunt labia nostra, quæ percussa ad invicem suavem humanæ vocis harmoniam reddunt.

VERS. 21. — *Pro octava canebant*, etc. (HIERON.) In die scilicet iudicii adventum Domini significabant, in quo, finita sæculi hebdomada, veniet ad iudicium. Unde sextus psalmus, qui cum tremore iudicii cantatur, tali titulo prænotatur. Hic autem numerus magna continet sacramenta. Octo animæ ingressæ sunt in arcam Noe, et mundo per-eunte salvatæ. Octavus filius Jesse fuit David, quem Dominus elegit. Die octavo purificat circumcisio. Die octavo, id est Dominico, surrexit Christus.

VERS. 24. — *Porro Sebenias et Josaphat*, etc. Hi septem sacerdotes coram arca tubis canentes sancti prædicatores, sunt septiformi Spiritu gratiæ pleni, qui Evangelium in Ecclesia Christi prædicant, et sacramentum incarnationis auditoribus prædicant.

Clangebant. Aliter fit tuba congregandi populi, aliter conductionis, aliter victoriæ, aliter persequendi inimicos, aliter conclusionis civitatum, etc. Tuba autem consuetudinaria apud rerum peritos hoc modo forinatur, ut tribus fistulis æreis in capite angusto inspiretur, sicut per quatuor vociducas æreas quæ per æreum fundamentum quaternas voces producant, mugitum vehementissimum proferant: quæ significant Evangelium trina confessione trium personarum, in capite angusto, id est in nativitate Christi divinitus inspiratum, per quatuor vociducas æreas, id est per quatuor evangelistas; æreas, id est stabili fidei et operis est fundamento in orbe vocem vehementissimam quasi tubæ congregantis vocem emittere.

VERS. 27. — *David autem.* Christus incarnationis suæ et passionis exemplum antea a Judæis occultum manifestat; lignum namque de terra ortum multiplici labore ad candorem vestis perveniens, veritatem humanæ carnis inter flagella triumphantis ostendit, et hoc est: *David erat in Ephod.*

(GREG., lib. xxvii *Moral.*, cap. 27.) Libet intueri A quanta virtutum munera, etc., usque ad qualem me exterius despiciens exhibeo, talem interius attendo.

VERS. 29. — *Michol filia Saul.* (RAB.) Cunctis exultantibus et ad arce introitum hymnis resonantibus, etc., usque ad David hunc humilitatum despicit: quia credentibus in fine Judæis quidam Christum professione, Antichristum sequuntur opere: quibus congruit quod Michol, quæ adfigurandam carnalium instabilitatem *aqua omnis* interpretatur, non uxor David, sed Saul filia dicitur. Qui enim Christo specie tenus serviunt, non cum illo coronantur, sed cum persecutoribus quos imitati sunt, damnantur.

CAPUT XVI.

VERS. 1. — *Attulerunt igitur.* (RAB. in *Paral.*, tom. B III.) Ponitur arca in medio tabernaculi, quod tetenderat ei David, id est fides Ecclesiæ prædicatur, proficit et inseritur cordibus fidelium, quos Deus ad vitam præordinavit æternam.

VERS. 2. — *Benedixit populo.* Christus et devotionem Ecclesiæ commendat, Patri, qui etiam ad dexteram Patris interpellat pro nobis, et tanquam verus David benedicit, et salutaris mysterii pascit alimentis.

VERS. 3. — *Et divisit.* Hæc munera fideles accipiunt, quando unus panis et unum corpus multi in Christo, carnis suæ lasciviam castigantes et servituti subjicientes, sancti Spiritus igne decoquant, et fructus bonorum operum oleo misericordiæ pinguisimos compassione proximi fervere faciunt. At contra C filia Saul frustra cubiculum regis ingressa non fructificat, quia qui verbum Dei aure tenus percipiunt sine boni operis prole moriuntur.

Frisum oleo. Carnem a peccati sale, scilicet mundiciam, ob humanæ salutis causam crucis sartagine tostam, oleo charitatis plenam. Sic enim Deus dilexit mundum ut Filium unigenitum daret, qui ex charitate passus est.

VERS. 7. — *In illo die.* Quia Christus ordinem doctorum in culmine ecclesiasticæ dignitatis constituit. Asaph enim *congregans* interpretatur. Asaph ergo et fratres ejus sunt apostoli et apostolici viri ad congregandos fideles constituti, de quibus dicitur: *Constitues eos principes super omnem terram.* Modum autem laudationis quem ipse David composuit, scriptor historiæ insereit, dicens: *Confitemini Domino, etc.*

VERS. 8. — *Confitemini, etc.* Alleluia hæc psalmo prætitulatum est, et secundum Hieronymum neutri generis est. *Allelu, laudate: in invisibilem Deum* significat, quod est unum de decem Dei nominibus, sicut in epistola ad Marcellam tradit Hieronymus.

VERS. 36. — *Et dicat omnis.* (RAB.) Gentilis scilicet qui adhuc infidelis erat quando iste cantabat, qui tamen prophetiæ virtute inductus est, ut amore universitatis diceret Amen amen, id est fiat, fiat, sicut hodie orantibus respondetur Amen, ut concordet in precibus pia sacerdotum intentio et populi sana

devotio, secundum illud: *Amen, amen, dico vobis quia si duo ex vobis consenserint super terram, ex omni re quamcunque petierint, fiet illis, etc.* (Matth. xviii.)

VERS. 39. — *In excelso.* Alii dicunt tabernaculum Dei, postquam filii Israel intraverant in terram Chanaan, primo fuisse in Sylo, deinde in Nobè, post in Gabaon, tandem in Sion. Alii locum esse in Jerusalem appellatum Gabaon, ibique David tabernaculum et arcam collocasse. Gabaon enim *collis* interpretatur. Excelsum autem locum dictum esse existimant pro dignitate divini cultus. Sed in libro *Locorum* legitur Gabaon metropolim esse Hevæorum in tribu Benjamin, et nunc ostenditur villa ejusdem nominis in quarto milliario Bethlehem ad occidentem juxta Rhama et Rhamou, ubi Salomon, hostiis immolatis, divinum meruit oraculum. Fuit autem separata Levitis.

Ut benediceret. (HIERON.) Generationi filiorum vacaret. Alii per antiphrasim benedictionem accipiunt; domum autem, Michol filiam Saul, quam increpabat David, quia desepit eum saltantem coram arca Domini.

CAPUT XVII.

VERS. 2. — *Et ait Nathan.* (RAB., ubi supra.) Patet quod prophetiæ spiritus non semper prophetarum mentes irradiat, unde Eliseus: *Dimitte eam, quia animus ejus in amaritudine est, et Dominus celavi a me, etc.* Quod divina dispensatione fit, ut accipientes Spiritum, inveniant quid de Deo fuit; et amittentes, quid de ipsis.

VERS. 4. — *Non edificabis.* Quia vir sanguinum es. Debet enim in se mundus esse, qui aliena corrigere vult, ut terrena desideria fugat, et tanto perspicacius fugienda videat, quanto ipse hæc per scientiam et vitam verius declinat. Superfectas sordes manus detergere non valeret, quæ lutum tenet. Quod juxta antiquæ translationis seriem bene ad David erga exteriora bella laborantem per significationem et divina voce dicitur: *Non tu edificabis mihi templum, quia vir sanguinum es.* Templum Domini edificat, qui corrigendis proximorum mentibus vacat. Templum Dei sumus, qui ad veram vitam ex ejus habitatione constituitur, unde: *Templum Dei sanctum est quod estis vos* (1 Cor. iii). Vir sanguinum templum Dei edificat. Qui enim adhuc carnalibus incubat, necesse est ut instruere proximorum mentes erubescat.

VERS. 9. — *Nec filii.* (RAB.) Hostes alienigenæ per intervalla temporum, sicut olim prius pax, modo bellum. Inveniuntur tamen ibi prolixiora tempora pacis quam Salomon habuit. Sub Aod enim octoginta anni pacis fuerunt. Abat ergo ut de Salomone hæc accipiantur.

VERS. 11. — *Cumque impleveris.* Salomon autem, regnante patre, regnare cœpit, quod nulli illorum regum contigit, ut ipsum non esse appareat quem prophetia ista præsignat. Christus vero verus pacificus post mortem David vere regnavit.

VERS. 12. — *Ædificabit domum, id est Ecclesiam* : A domus David propter templum Dei de hominibus factum, non de lapidibus, ubi populus in æternum habitet cum Deo et in Deo, et Deus cum populo. Ideo cum secundum Septuaginta dictum sit per Nathan : Et nuntiabit tibi Dominus quoniam domum ædificabis ipsi, postea per David dicitur : *Quoniam tu, Deus Israel, revelasti aurem servi tui, dicens : Domum ædificabo tibi (II Reg. vii)*. Hanc enim domum et nos ædificamus bene vivendo, et Deus juvando, unde : *Nisi Dominus ædificaverit domum, etc. (Psal. cxxvi.)*

Et thronus. Hyperbolice de filio Isai accipi potest. At vero Christus de semine David natus, exaltatus est super omnem principatum et potestatem et virtutem, cui Pater donavit nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, etc. (Philip. ii.)

CAPUT XVIII.

VERS. 1. — *Et filias.* (RAB.) Minores civitates ad metropolim pertinentes, etc., usque ad et caro cogitur servire spiritui.

VERS. 3. — *Adarezer.* Qui interpretatur decorum auxilium; rex Soba, qui interpretatur incensa vel convertens, significat gentilitatis vitia naturali fervore accensa : contra quæ Christus confligit et vincit gladio spiritus, quod est verbum Dei (Ephes. vi.)

VERS. 4. — *Subnervavitque.* Subnervat Christus repugnantem sibi superbam mundi altitudinem humane sapientiæ; quod tamen opportunum et aptum prædicationi reperit, reservat sibi.

VERS. 6. — *In Damasco.* Damascus nobilis civitas Phœnicis, sanguinis poculum interpretatur. Syria sublimis vel humecta. Gentilitas enim, prius libidine fluida et spiritu superba, sanguinem humanum sitiēbat : nunc baptisate Christi mundata, profectu virtutum exaltata, sanguinis ejus poculum desiderat.

VERS. 7. — *Pharetras.* Dogmata gentilium quibus disciplinæ liberales continentur, quas Christus a gentilitate abstulit et in servitium Ecclesiæ convertit : prosunt enim ad expugnationem erroris et confirmationem veritatis.

VERS. 8. — *Salomon.* Quia ergo rex noster pacificus, vetustatem elocutionis de humilitate eversæ gentilitatis ad emundandam gratiam baptismi et firmitatem fidei per prædicationem pii dogmatis in usum Ecclesiæ convertit. Tebath enim interpretatur *parvulus venit*, et Chun *pulchritudo*. Qui enim parvulus se agnoscit, pulcher et speciosus in decore virtutum efficitur.

VERS. 12. — *In valle Salinarum.* In Regum ita scriptum est : *Fecit sibi David nomen cum reverteretur capta Syria in valle Salinarum, cavis decem et octo millibus (II Reg. viii)*, quia, scilicet, erexit sibi fornitem triumphalem : fecit etiam sibi nomen, quia victa Syria Damasci et Syna Sobal, alterum erexisse dicitur.

Decem. In quibusdam autem codicibus invenitur David non viginti et octo millia in valle Salinarum

occidisse, quod vitio scriptorum factum est. Joab vero duodecim millia prostravit, sicut in titulo quinquagesimi septimi psalmi scribitur. Hic autem decem et octo Abisai interfecisse perhibetur, sed pro dignitate regia ascripta est David victoria. Et quia Christus examinis sui districtione in his qui de eo prava sentiunt, stultitiam immoderati saporis exstinguit, unde : *Qui vertit linguam suam, incidit in malum (Prov. xvii.)*

VERS. 16. — *Achimelech.* Id est, frater meus rex : qui in Regum Abimelech, id est, pater meus rex, Ecclesiæ sacerdotes instruit, ut qui per ordinem dignitatis, patris tenent locum, per humilitatem fratres censeantur, et non dominantur in clero.

VERS. 17. — *Phelethi.* (HIERON.) Admirabiles vel vivificatores, quos quidam dicunt fuisse septuaginta iudices, more eorum quos Moyses Domino præcipiente in eremo elegit. Alii dicunt Cerethæos ad hoc deputatos ut reos punirent, Phelethæos vero ut insontes defenderent.

Porro. Filii David, Christi sunt fideles, quos ei sancta parit Ecclesia, qui sunt *genus electum, regale sacerdotium (I Petr. ii.)*

Primi ad manum. Quia bonis operibus merentur sibi regnum cœli, tanto Deo viciniore, quanto sanctiores.

CAPUT XIX.

VERS. 1. — *Ammon.* (RAB.) Qui interpretatur, etc., usque ad *cujus vultus est super facientes mala (Psal. xxxiii.)*

CAPUT XX.

VERS. 1. — *Congregavit.* (RAB.) Joab bellum inchoavit, David perfecit. Christus enim bellum agit, cum prædicatorum ordo contra mundi potentes fidei opponit, sed finis certaminis et triumphus ad Christum refertur, *qui operatur in nobis velle et perficere (Philip. ii)*. Qui coronam, quam diabolo abstulit, sibi aptavit, fideles, scilicet qui quasi corona eum ambiunt, unde : *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ (Deut. vii.)*

VERS. 2. — *Coronam,* etc. (HIERON.) Quia confando purgavit secundum legem. Tradunt autem Hebræi (quia illicitum erat homini Judæo de idolis aliquid auri vel argenti accipere, quia lex idololatriam vetat) Ethai Hethæum (qui de Philisthæis ad David venerat) coronam de capite Melchon rapuisse, ut liceret Judæo de manu hominis capere, quod de capite idoli non licebat.

Bellum. (RAB.) Notandum quod in Paralipomenis tria bella David principaliter leguntur, etc., usque ad unde : *In Deo faciemus virtutem, etc. (Psal. lxx.)*

VERS. 5. — *Aliud bellum.* (Ib.) In Regum libro ita : *Tertium fuit in Gob contra Philisthæos in quo percussit Adeodatus filius Saltus, polymytiarius, Bethlehemites Goliath Gethæum, etc. (II Reg. xxi.)* Gob, etc., usque ad Hebræi vero Araphan matrem gigantum Orphan nurum Noemi arbitrantur.

CAPUT XXI.

VERS. 5. — *Et inventus est, etc.* (RAB.) In Regum libro ita. Quod inventa sunt de Israel octoginta millia virorum fortium et de Juda quinquaginta millia pugnatorum. Asserunt autem Hebrei hunc numerum ab Joab inventum esse, sed scriptorem noluisse ostendere nisi quantum in Samuelis et libro Regum scribitur, in quo tantum cædi superstites continentur.

VERS. 7. — *Et percussit.* Mortem dicit quæ primum causa peccati venit: hæc in populo grassata est, quia sæpe pro malo gregis delinquit vita pastoris. Tumore elatus David, populum numerando peccavit, et populum pœnam suscepit, quia secundum merita plebium disponuntur corda rectorum. Justus vero iudex ex ipsorum animadversione corripuit peccantis vitium, ex quorum causa peccavit. Sed quia voluntate sua superbiens a culpa alienus non fuit, vindictam culpæ suscepit; ita enim quæ corporaliter populum percutit, rectorem cordis dolore prostravit.

Peccavi nimis, etc. In Regum libro ita, etc., usque ad hoc obligatus facere David Deum offendit.

VERS. 13. — *Et dixit.* Si famem eligeret, contra alios facere videretur: quia habens multa frumenta inopia cum aliis non pateretur. Si vinci ab hostibus per tres menses eligeret, habens ipse circa se viros fortissimos, nihil metueret cum exercitus neci subjaceret. Communem ergo sibi et aliis passionem elegit, in qua timor omnibus esset æqualis.

VERS. 14. — *Septuaginta millia virorum.* (RAB.) Capita enim plebis et seniores numerati sunt. Cæterum de omni populo tot millia interfecta Hebræi affirmant quot millibus numerus in Paralipomenon scriptus, numerum qui in Regum est excedit. Aiunt enim quod in Paralipomenon, et qui remanserant, et qui interfecti sunt, numerati sunt: in Regum vero tantummodo vivi.

VERS. 18. — *Exstrueretque altare Domino Deo in area Ornam Jebusæi.* (RAB.) Bene David cum Dominum placare vellet, altare jubetur in arca Areuna vel Ornam construere, quia non placatur Deus ab homine, nisi in arca cordis per lumen rectæ fidei et veræ dilectionis constituat illi altare humilitatis, in quo offerat sacrificium laudis.

VERS. 25. — *Dedit ergo David Ornam pro loco siclos auri justissimi ponderis sexcentos, et ædificavit ibi altare Domino, etc.* In regum ita, etc., usque ad quod postea Salomon ædificavit et atria ejus.

CAPUT XXII.

VERS. 2. — *Ut congregarentur.* (RAB.) De Ecclesia Christus artifices domus suæ elegit, qui inconditos mores hominum dolarent et polirent, ut in ædificatione spirituali, per diversas juncturas fidei et charitatis sibi convenirent. Unde: *Propter hoc dolavi in prophetis, et occidi eos in verbis oris mei* (Osee vi)

A **VERS. 3.** — *Ferrum.* Fidei firmitatem sacris dogmatibus ordinavit, ut intrantes in Ecclesiam timoris aculeis confingerentur, et sic per dilectionis et societatis fidem mutuo necerentur. Unde: *Confige timore tuo carnes meas* (Psal. cxviii). Et alibi: *Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas cujus participatio eius, etc.* (Ibid. cxxii).

Æris. Lectiones sonoras et cantica spiritualia quæ sancti Patres ad instructionem Ecclesiæ Christo vero pacifico præpararunt.

VERS. 4. — *Ligna quoque.* Viros virtutibus claros, quos ad exemplum instruxerunt vel scripturis suis inservierunt.

Sidonii et Tyrii. Quia per prædicatores, qui de gentibus electi sunt, tales viri ad notitiam Ecclesiæ pervenerunt.

VERS. 5. — *Parvulus est et delicatus.* Tempore Veteris Testamenti, obscura fuit notitia incarnationis Christi: parvus quoque numerus fidelium, qui sunt membra Christi.

Præparavit impensas. Moyses impensas domus Domini præparavit dicens: *O Israel quid Dominus Deus tuus petit a te? nisi ut timeas Dominum Deum tuum, ut ambules in viis ejus, etc., et aliis similibus.*

VERS. 8. — *Multum.* Significat Judæos propter carnalem legis observantiam et sanguinolenta opera, non posse spirituale ædificium Domino præparare; vel quia pollutas manus habebant sanguine Christi, et prophetarum, unde: *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt* (Matth. xxiii).

VERS. 14. — *Auri talenta centum millia, et argenti mille millia talentorum.* (RAB.) Patres Veteris Testamenti in scripturis suis sensus profunditatem et eloquii venustatem inserebant.

Talentorum. Talentum cæteris præcellit ponderibus: et rei magnitudinem et perfectionem significat.

VERS. 15. — *Artifices, latomos, et cæmentarios, etc.* (RAB.) Prædicatores qui latomi, cæmentarii et artifices lignorum, et multis aliis modis dicuntur, quia juxta qualitatem auditorum, formatur doctrina prædicatorum. Aliter enim sapientes, aliter insipientes, aliter superbi, aliter humiles docendi sunt.

VERS. 17. — *Præcepit quoque David cunctis principibus Israel ut adjuverent Salomonem, etc.* Significat legem et prophetas firma auctoritate docere, ubi, qui sanctitate et virtute in Ecclesia principantur, adjuvent verum Salomonem in ædificio ejus, docendo scilicet et operando; unde: *Adorate Dominum in atrio sancto ejus* (Psal. xviii).

Sanctuarium Domino Deo, ut introducatur arca fœderis Domini, et vasa Domino consecrata in domum, quæ ædificatur, etc. — *Anima justi sedes est sapientiæ* (Sap. vii). In hac domo requiescit arca, id est, fides incarnationis Christi.

CAPUT XXIII.

VERS. 1. — *Igitur David, etc.* Post completionem

Veteris Testamenti, successit incarnatio Salvatoris. A
cujus regni non erit finis, unde: *Ubi venit plenitudo
temporis, misit Deus Filium suum* (Gal. iv).

Numeratique. Qui ministerio Domini funguntur,
fidem sanctæ Trinitatis, et mandatorum impletio-
nem servare debent. Unde: *Inventa sunt triginta
octo millia virorum.* Quisquis enim sana fide et recto
opere usque ad finem Deo servit, et ad resurrectio-
nis gratiam, et beatitudinem æternam quæ in octo-
nario signantur, perveniet.

Viginti quatuor. Quia veri ministri lucis de-
bent instare, et a via justitiæ non declinare. Nam
viginti quatuor horis totus per circulum orbis illu-
stratur, et tenebrarum umbra pellitur. Unde septua-
ginta duo discipuli ad prædicandum missi, quia
fides sanctæ Trinitatis cum operibus lucis ad justiti-
am sufficit: ter enim viceni et quater terni septua-
ginta duo sunt, quo numero linguarum diversitas,
et librorum utriusque Testamenti series comprehen-
ditur.

Præpositorum. Quia nemo hujus ordinis dignita-
tem appetere debet, nisi qui perfectioni et doctrinæ
studet. Senario enim numero mundus factus est,
et homo sexto die creatus, quo et redemptus est.

(RAB.) Quia lex et prophetæ, etc., usque ad et
patienter toleret omnia, amarus et iratus peccatis
suis.

VERS. 25. — *Dixit enim David: Requiem dedit
Dominus Deus, etc.* (Ib.) Dum filii Israel in deserto
fuerunt, etc., usque ad Evangelium vero stabile et
fixum.

VERS. 28. — *Et erunt sub manu filiorum Aaron,
in cultum domus, etc.* Ut minores discant majoribus
obedire, et majores adjuti a minoribus possint di-
gnius officium explere: sicut in Ecclesia fit hodie.

Ezedris et in loco purificationis. Thalamis vel cu-
biculis in quibus habitant Levitæ et sacerdotes. Ipsi
quoque veri templi ministri aditum debent diligen-
ter observare, dignos intrmittere, indignos vero
repellere.

VERS. 29. — *Ad ferventem simitam, et ad torren-
tem, etc.* Spicas scilicet primitiarum, quæ torrebantur
et grana comedebantur, quas vulgo grancas
vocant; in quibusdam codicibus habetur: *Ad fer-
ventem simitam.* In aliis *ad ferventem*, tantum: sed
in Hebræo habetur, *ad torrendum.*

CAPUT XXIV.

VERS. 2. — *Sacerdotioque sanctus.* (RAB.) Potest
per Eleazar filium Aaron seniore, etc., usque ad
quia multi filii desertæ magis quam ejus quæ habet
virum.

VERS. 4. — *Per familias sedecim.* Duplicatus est
octonarius. In lege carnalis circumcisio octava die
celebratur, in Evangelio vero in præsentem circumcisio
cordium, et in futuro corporum.

VERS. 6. — *Descripsitque.* (RAB.) Prædicatorum
ordo, etc., usque ad et justitiæ nomine merito cen-
setur.

VERS. 7. — *Exiit autem sors.* Si qui putant in
necessitate Deum esse consulendum sortibus aposto-
lorum exemplo, videant apostolos collecto numero
fratrum hoc fecisse, et preces Deo ante fudisse.

Prima Joiarib, secunda, etc. David in viginti
quatuor sortes Leviticam tribum et sacerdotalem
ordinem distribuit, ostendens Ecclesiæ sacerdotalem
et regiam dignitatem plene habere et legis, et Evan-
geliæ doctrinam perfecte servare, vel perfectionem
operis, quæ senario commendatur, et claritatem
evangelicæ prædicationis, quæ quaternario figuratur.
Nam quater seni viginti quatuor faciunt.

CAPUT XXV.

VERS. 1. — *Igitur David et magistratus exercitus
segregaverunt in ministerium, etc.* (RAB.) Quia verus
David rex noster et Dominus, etc., usque ad et
omnem terronarum rerum cupiditatem transiit, di-
gne laudes persolvit

VERS. 7. — *Cuncti doctores.* Hi sunt, qui hodie
canones divinarum librorum sensu evangelico expo-
nunt, quater enim septuaginta duo, ducenta octo-
ginta faciunt. Libros autem Veteris et Novi Testa-
menti septuaginta duo esse dubium non est. Unde
quicumque divino fungitur officio, quatuor principa-
libus virtutibus insistens, evangelicæ doctrinæ in-
cumbat et secundum ejus normam quicquid didicerit
vel docuerit, formare intendat.

CAPUT XXVI.

VERS. 2. — *Meselemia.* (RAB.) Qui interpretatur
reddente Domino, et significat ordinem apostolorum
et primorum doctorum, quibus orientalis porta, id
est, primitiva commendatur Ecclesia, quibus anti-
quorum Patrum redditæ sunt promissiones.

Zacharia. Qui memoria Domini interpretatur, et
significat doctores gentium, quia a primis prædica-
toribus ad prædicandum ordinati sunt. Unde *oran-
tibus apostolis et jejuantibus, ait Spiritus sanctus:
Segregate mihi et Paulum et Barnabam* (Act. iii).

VERS. 4. — *Obededom.* Rubens: qui in servitute
erant generati, et rubore sanguinis Christi perfusi,
reatum suum in propulso habuerunt; recte per
condescensionem magistrorum relucuntur ad gra-
dum pristinum, unde Paulus: *Omnium servum me
feci, ut omnes lucrificerem* (I Cor. ix).

VERS. 15. — *Ad austrum.* (RAB.) Australis porta
significat Judaicam plebem lege et prophetis illumi-
natam, calori fidei et lumiçi sapientiæ percipiendo
vicinam.

VERS. 16. — *Ad occidentem, juxta portam, etc.* Per
occidentalem plagam finis mundi significatur, in quo
erit persecutio Antichristi: *et abundabit iniquitas,
et refrigescet charitas multorum* (Math. xxiv). Hujus
portæ janitores, sunt doctores illius temporis, qui
Ecclesiam docendo et exhortando roborant: unde
Sephim humilis vel campestris, et Hosa divinus
interpretatur. Humiliabitur enim in persecutione
Ecclesia, et in campo lasciviæ erit dissoluta. Sed in
perfectorum actione elevata, quod divinis præsigna-

tur eloquiis, unde : *Clausi sunt sermones usque ad A præfinitum tempus (Dan. xii).*

VERS. 17. — *Levitæ sex, et ad aquilonem quatuor per diem, etc.* Senarius bonum opus ministeriorum Dei significat, quaternarius evangelicam doctrinam et principalium virtutum plenitudinem.

Bini et bini. Janitores binos et binos dicit esse in cellulis atque in via, quia sive in cellulis cordis sui curam gerant, sive in via exterius verbum Dei exponant, duo præcepta charitatis et regulam utriusque Testamenti omnino servant.

VERS. 24. — *Filii Moysi, etc.* Qui præcipue a David honorabantur secundum Josephum, et super thesauros constituti erant, doctores de Judæis significat, quibus ornamentum Ecclesiæ, id est, decor animæ commendatur.

VERS. 25. — *Fratres quoque ejus Eliezer.* Ostendit donaria principum thesauros esse sanctorum, quæ enim hostibus offerrebant, in supellectilem templi donabant. Quicumque enim bene laborans aliquid virtutis vel boni operis acquirit, Deo, non sibi bonum attribuat. Unde : *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam (Psal. cxiii).*

VERS. 29. — *Isaaria vero præerat Chonenias, etc.* Hi sunt qui in Ecclesia humiliter et obedienter, quæ a magistra audiunt, devota mente suscipiunt, et qui lingua non possunt, faciendo doctrinam virtutum ostendunt.

VERS. 30. — *Israëli trans Jordanem contra occidentem, etc.* Israëlitiæ qui trans Jordanem possessionem acceperunt, significant eos, qui mediocritate contenti, arcem virtutum, turbulentiam hujus sæculi transcendendo, non appetunt, sed tamen mandata Dei opere exercere non negligunt. Quia vero nemo hæc agit nisi dono Dei, is præpositus dicitur esse Asabias, id est *faciente domino*, ut dicant cum propheta : *Omnia opera nostra operatus es in nobis (Psal. xvi).*

VERS. 31. — *Hebronitarum autem princeps fuit Jeria secundum familias et cognationes eorum.* In Hebron cœpit David regnare, qui significat eos, qui bene conversati incipiunt, et David in vita sua parant regnum. Hebronitis Jerias, timens Dominum princeps est, quia *initium sapientiæ timor Domini (Psal. cx).* Hebron vero interpretatur conjugium : *qui enim times, proficit ut amet, et foras mittat timorem (I Joan. iv).*

CAPUT XXVII.

VERS. 24. — *Non est relatus in fastos. (RAB.)* Quia superveniente ira conturbatus est numerus, nec juxta eum fuerunt distributi in ministeria.

VERS. 25. — *Super thesauros, etc. (ID.)* Thesaurus Christi scientia, sapientia virtutis, ex his honorat servientes sibi. His præficitur Azmoth, qui interpretatur fortis morte, doctrina enim viri per patientiam dignoscitur; unde : *Melior est patiens viro forti (Prov. xvi).* Azmoth etiam filius Adiel, qui interpretatur pater meus Deus. Quidquid enim sancti virtutum habent, Deo attribuunt.

His autem thesauris. Ille enim veri Salomonis thesauris in urbibus, vicis, et turribus. merito præfertur, qui dignitatem nominis Jonathæ, et patris ejus Ozia fide præfert et opere. Jonathas enim domum Dei, et Ozias fortitudo Domini. Qui enim dono Dei accipit lumen scientiæ, et rectitudinem fidei fortiter servat in opere, ecclesiarum Dei curam non immerito accipit.

VERS. 26. — *Ezri filius Chelub.* Ezri adjutus Domino; Semeias audiens Dominum; Zabdius fructus vehementer vel abundans. Qui enim audit præcepta Domini, ope misericordiæ ejus adjutus, abundantem boni operis fructum congregat in vitam æternam.

VERS. 28. — *Oliveta et ficeta, quæ erant in campestribus, etc.* In his olivæ et ficus sunt, et significant **B** cœtus sanctorum, qui misericordiæ oleum habent in pectore, et mansuetudinis dulcedinem in mortalitate. Quæ virtutes in campestribus, quæ in propatulo et præsto sunt omnibus, nec acceptionem personarum, sed bonæ voluntatis rectitudinem quærunt auditoribus suis.

Balanam Gederites. Balanam, qui interpretatur habens gratiam, super oliveta et ficeta constituitur. Ex Dei enim gratia datur honorum operum ubertas. Joas vero, qui interpretatur sperans vel Domini robur, apothecas olei custodit, quia nemo pervenit ad præmium nisi qui per robur mentis fiducia spei tendit ad cœleste regnum.

VERS. 29. — *Saphat.* Qui interpretatur *judicavi*, filius Abdi, id est patris gratiæ, significat apostolos **C** aliis doctoribus electione Domini præfectos, quibus dicitur : *Sedebitis et vos super duodecim sedes, judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix).*

VERS. 30. — *Super camelos vero Ubil Ismaelites, et super asinos Jadas.* Deformia et immunda sunt hæc animalia, et significant gentiles peccato distortos et libidine immundos, sed in regnum nostri David venientes habent magistros Ubil et Jadas, qui spernentes philosophiam et inanem fallaciam mundi, elegerunt simplicitatem Evangelii, tanquam humiles et despecti, unde : *Si quis videtur inter vos sapiens esse, stultus fiat (I Cor. iii).*

VERS. 32. — *Jonathan. (RAB.)* Cum Jonathan fuit, etc., usque ad unde : *Super quem requiescet Spiritus meus, nisi super humilem et quietum et trementem sermones meos?*

Achitophel (II Reg. xvi). Qui postea cupiditate depravatus cum Absalon de nece David tractavit, et interpretatur frater meus cadens, vel irruens vel tractans. Hic est Judas Scarioth, qui inter apostolos familiaris Domino fuit, sed postea cum Judæis avaritia corruptus de morte ejus tractando, perpetuæ mortis ruinam meruit, qui etiam, secundum librum Regum, laqueo se suspendit. Possunt etiam per Achitophel Judæi significari, qui Patrum prerogativa aliquando charissimi et colloctione Dei fuere clarissimi : sed postea contra Christum consilium mortis facientes, a Romanis in propria domo sicut Achitophel, id est, in Jerusalem extincti sunt.

VERS. 33. — *Chusai.* Id est, Æthiops et David fidelis, per omnia gentiles signat, de quibus dicitur: *Populus quem non cognovi servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi (Psal. xvii).*

VERS. 34. — *Post Achitophel fuit Joiada.* Prævaricante Juda non remansit vacuus duodecimus locus: sed successit cognoscens gratiam Dei Matthias humilis et fidelis: qui gratiam quam dono Dei percepit, humiliter servavit. Interpretatur enim Joiada sciens vel cognoscens; Banaias ædificator Domini. Quem enim gratia Dei in apostolum elegit, agnitio sanæ fidei in ipsa dignitate solidavit. Abiathar, qui ad tempus est inter consiliarios David, sed in electione a Domino cum Joab contra Salomonem deviauit, significat eos qui dignitatis suæ gradum, quem a Domino ceperunt, cupiditate corrupti non custodiunt. Hi enim a vero Salomone si in carcere penitentiae juxta timorem Achitophel permanere noluerint, in perpetuum puniendi sunt.

Joab. Id est, inimicus, signat eos ex quorum persona dicitur: *Ad omnia mandata tua dirigebar, omnem viam iniquitatis odio habui (Psal. cxviii),* quibus alibi dicitur: *Estote perfecti sicut Pater vester celestis perfectus est (Matth. v).* Interpretatur enim Joab idem pater.

CAPUT XXVIII.

VERS. 1. — *Cum eunuchis et potentes et robustissimos quosque in exercitu Jerusalem.* (RAB.) Lex prohibet Israelitas abscindi, et alienigenæ non solent ad secreta consilii admitti. Sed tradunt in hoc loco eunuchos vocari, qui a sæculi actionibus alieni, orationi et lectioni vacabant: et uxores non causa libidinis, sed suscipiendæ prolis habebant: quos Josephus Essenos vocat.

VERS. 11. — *Dedit autem David.* David Psalmista, et cæteri Patres Veteris Testamenti figuris et zymatibus designabant universa quæ verus pacificus in Ecclesia facturus erat: quomodo omnes nationes per fidem baptismi introitum in Ecclesiam habuerunt, qualis Ecclesiæ status esset futurus, qualis sanctorum perfectio et in regno cælesti remuneratio cujusque pro meritis reddenda per diversas cellas et exedras, quia in regno Dei mansiones multæ sunt.

VERS. 17. — *Et leuculos.* (RAB.) Neque in Exodo in constructione tabernaculi, etc., usque ad perstrinximus.

(Id.) Tradunt Hebræi exemplar templi et vasorum

Mosi in monte monstrati ad Jesum pervenisse, deinde ad judices et ad Heli et ad Samuel et ad David, tandem ad Salomonem. Vel manus Domini, filius est, per cujus donum David et alii sancti ceperunt quidquid de sanctæ Ecclesiæ structura protulerunt.

CAPUT XXIX.

VERS. 6. — *Polliciti sunt itaque,* etc. (RAB.) Qui sibi et aliis bene principari didicerit, etc., usque ad lignum, fenum, stioulam superædificat, detrimentum patietur.

VERS. 10. — *Et benedixit Domino,* etc. Quia congregatio fidelium scriptis prophetarum admonita, et sanctorum Patrum dictis et exemplis provocata, laudes et hymnos Deo decantet immolando piæ confessionis hostias et sanctæ conversationis opera fructuosa.

VERS. 22. — *Et comederunt et biberunt coram,* etc. (RAB.) Hoc est gaudium sanctorum et intentio eorum, ut a fame futura, virtutum operibus sibi caveant, et epulentur, et exsultent in conspectu Dei.

Unxerunt secundo Salomonem filium, etc. Quia Christus regia simul et pontificali dignitate ab omnibus fidelibus sana fide, pia confessione celebratur. Salomon pacificus, Sadoc justus interpretatur. Christus vero est pax nostra, qui fecit utraque unum, ipse est justus Dominus et justitiam diligit: *Judex vivorum et mortuorum (Ephes. 11),* hunc primo ungit omnis fidelis in regem et sacerdotem, cum in professione baptismi, verum regem et sacerdotem confitetur. Ungit et secundo cum docendo et operando idem aliis prædicat, unde: *Oleum effusum nomen tuum (Cant. 1).*

VERS. 28. — *Et mortuus est in senectute bona, et plenus dierum et divitiis et gloria,* etc. Significat cum copia virtutum et operibus lucis vitam finisse præsentem, dignum quiete futura et cælestis regni gloria. Abraham similiter mortuus est in senectute bona perfectæque ætatis et plenus dierum. Isaac appositus est populo suo plenus dierum. Joseph mortuus est in senectute bona expletis centum decem vitæ suæ annis, et conditus aromatibus. Moyses centum et viginti annorum mortuus est, cujus non caligavit oculus, nec dentes moti sunt. *Viri autem sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos (Psal. lrv).* Qui sibi videntur in bonis ducere dies suos, et in puncto ad inferna descendunt (*Job xxi*).

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. — *Confortatus est ergo Salomon,* etc. (RAB.) Quando in morte triumphavit eum qui habebat mortis imperium, et sibi regnum omnium acquisivit. Unde: *Data est mihi omnis potestas in celo et in terra (Matth. xxviii).*

VERS. 3. — *Gabaon,* etc., Quæ fuit civitas metro-

polis Hevæorum, ceciditque in sortem Benjamin, et fuit separata Levitis. Mirum ergo est quod Josephus dicit, quia Salomon in Hebron venit ut sacrificaret in altari aeneo, quod fecerat Moyses: nisi forte ipsam Hebron excelsum Gabaon intelligi voluerit, eo quod ibi primum regnavit. Interpretatur enim Gabaon sublimitas, vel collis patruelis.

VERS. 10. — *Da mihi sapientiam, etc.* Non aurum, A non divitias, non terrenam gloriam a Deo petit, sed ut sciat populum Dei regere et judicare. Si hoc elegit rector corporum, multo magis hoc eligere debent rectores animarum, ut ingressum ad fidem et egressum ad spem populo Dei demonstrent.

VERS. 13. — *Ab excelso, etc.* Arcam significat, in qua erant tabu.æ Testamenti. Supra enim scriptum est: *Tabernaculum autem Domini quod fecerat Moyses in deserto et altare holocaustorum eadem tempestate erant in excelsis Gabaon, etc.* (I Paral. XXI). Arca autem Domini postquam introduxit eam David in domum suam, mansit ibidem usquequo ædificaretur templum.

Et duodecim millia equitum. Hic numerus tempus gratiæ significat, in quo apostolica doctrina populum Novi Testamenti informat. Bene autem per quadragenarium numerum vel duodenarium currus et equites Salomonis numerantur: quia per utrumque testamentum, sancti viri sacris litteris eruditi, sessioni Dei aptantur, quos ipse summus auriga pro nuto suo gubernat.

VERS. 17. — *Sexcentis argenteis.* Quia doctorum testamentum prædicatione ad cognoscendam fidei veritatem per prædicatores in usum veri Salomonis homines adducuntur. Sexcenti ergo, id est sexages deni perfectionem evangelicæ doctrinæ significant, in qua perfectio legis omnino consistit: præcipue cum Redemptor noster sexta die passus, omnia quæ de se in lege et prophetis scripta erant, complevit; unde ait: *Consummatum est. Et inclinato capite, emisit spiritum* (Joan. XIX).

Centum. Qui sunt ter quinquageni, et Veteris Testamenti propter Pentecosten et jubilæum et triplicis Scripturæ distinctionem, quia dicitur: *Necesse est omnia impleri quæ scripta sunt in lege Moysi et prophetis et psalmis de me* (Luc. XXIV), manifeste significant.

CAPUT II.

VERS. 1. — *Decrevit Salomon ædificare domum, etc.* (BED., *quæst. in lib. Reg.*, tom. II.) Domus quam ædificavit Salomon, etc., usque ad qui seipsos ædificio Dei, credendo, operando, alios docendo, præparant.

Salomon. Et nomine et regno pacatissimo illum significat, etc., usque ad et illuminationis Spiritus sancti.

VERS. 8. — *Et erunt servi.* (RAB.) Apostoli mei et doctores primi, etc., usque ad et ideo subtilius expugnaverunt.

VERS. 14. — *Filium mulieris.* Ostendit eum esse de progenie Salomith; de tribu Dan, de quo in libro Numerorum legitur. Patrem ejus tradunt Hebræi fuisse Hebræum, de stirpe Oliab, de tribu Dan, qui cum Beseleel in eremo operatus est. Quod vero Tyrium vocat, aiunt Hebræi hoc translatione factum fuisse. Zocri enim lingua eorum psalmatio interpretatur. Chyros enim quam illi Zor vocant, aliquando angustiam, aliquando plasmationem sonat.

Qui novit operari in auro et argento. In his omnibus Hiram spiritualis novit operari, ut ornatus domus Dei coram oculis hominum digno decore fulgeat, et bonæ opinionis odore Deo acceptabilis fiat.

VERS. 16. — *Nos autem, etc.* (RAB.) Significat quod gentes audita fama Evangelii diversas personas per fidem ad baptismum transmittit. Solius tamen est veri pacifici, ut absolvendo peccata per baptismi sacramenta unitati Ecclesiæ illos adunare, de quo dicitur: *Super quem videritis Spiritum descendentem et manentem super eum, hic est qui baptizat* (Matth. III).

VERS. 17. — *Numeravit igitur, etc.* Fuerunt operarii domus Domini de filiis Israel, etc. (RAB.) usque ad Ecclesiam Christi recte vivendo et docendo construunt.

Tria millia et sexcenti. In Paralipomenon pro tribus millibus trecentis præpositis, qui in Regum numerantur, tria millia sexcenti scribuntur pro perfectione sublimium virorum. In senario enim Deus mundi ornatum complevit: et quia sancta Scriptura fidem Trinitatis docet et opera justitiæ, recte tria millia sexcenti perhibentur fuisse.

CAPUT III.

VERS. 1. — *In area Ornan.* (RAB.) Ecclesia per aream signatur, etc., usque ad sed cum Christus eam respexit, pacis in se et locum invenit et nomen.

VERS. 2. — *Mense secundo, etc.* Id est Maio, mox scilicet post pascha, ut consecratus mystica solemnitate populus digne aggrediretur mysticum opus.

Anno quarto regni sui. Post expletam dispensationem divinæ incarnationis, quæ in quatuor Evangeliiis scripta est, misso Spiritu de cælo Ecclesia fabricata est. Quæ in libris Regum exposuimus, in Paralipomenon sub brevitate perstringimus.

Longitudo domus longam Ecclesiæ patientiam significat. Latitudo charitatem qua etiam diligit inimicos, donec cum solis amicis in Deo gaudeat. Altitudo vero spem futuræ vitæ et retributionis, quia omnia adversa contemnit: donec videat bona Domini in terra viventium. Notandum quod triginta cubiti altitudinis, qui in Regum leguntur, non ad tectum templi, sed usque ad cœnaculum inferius pervenerunt. Hic enim quod altitudo centum viginti cubitorum erat. Alii triginta ad medium cœnaculum, alii vero ad tertium, deinde usque ad supremum templi tectum numerabuntur, alii triginta et sic tota altitudo domus in centum viginti cubitis consummatur: quo numero virorum primitiva Ecclesia in Jerusalem gratiam Spiritus sancti accepit. Quindecim namque qui ex septem et octo constant, futuram vitam signant, quæ nunc agitur in quiete animarum et perficietur in resurrectione corporum: quindecim vero in trigonum ducta, id est, cum omnibus partibus suis numerata centum viginti fiunt, quibus designatur futura beatitudo electorum. Bene autem hoc numero tertium cœnaculum dñus cor-

summatur, quæ post præsentis labores, post animarum requiem, plena felicitatis gloria in resurrectione completur.

VERS. 4. — *Porticum vero*, etc. Ipsum scilicet templum quod erat pro foribus oraculi : tripartita enim fuit fabricæ distinctio : hoc est porticus ante templum : et ipsum templum in quo altare thymiamatis, mensa propositionis, et candelabrum luminis erant : et oraculum, id est, Sanctum sanctorum ubi arca testamenti et cherubim post velum collocata. Porticus vero ante templum antiquorum figuram gestat fidelium. Ipsum vero templum eorum qui post incarnationem Domini in mundum venerunt. Domus autem interior regni cœlestis gaudia utrisque data.

Notandum ergo quod parietes domus lapidibus pretiosis facti fuerunt tabulis cypressinis vel cedrinis operiti, laminis aureis vestiti. Unde in Regum : *Et cedro omnis domus vestiebatur*, etc. Lapidibus parietis vel pavimenti et tabulae et aurum sanctorum vitam in Ecclesia significant. Lapidibus vivi sunt sancti fortitudine fidei in unam regulam conjuncti. Tabulae quoque cedrinae vel cypressinae sunt sancti latitudine variarum virtutum secundum donationem Spiritus sancti in eadem fide sibi metipsis connexi. Auri laminæ sunt sancti supereminentem scientiæ charitatem habentes, et hujus fulgore gratissimo ad invicem congaudentes.

VERS. 6. — *Stravit quoque pavimento*, etc. Sicut latitudo parietis in altum exurgens, et ad laquearia perveniens, proventus virtutum quibus sancti ad cœlum perveniunt, vel sanctorum choros sibi per varia tempora succedentes significant : ita æqualitas pavimenti concordem eorum humilitatem, qua in hac vita positi sociali charitate conversantur. Pavimentum pretioso marmore stratum multo decore, et marmor tectum tabulis abiignis, quia vita justorum primo fidei firmitate munienda est in corde : post virtutum latitudine ornanda in opere. Quid enim prodest decor marmoris tabulis oblectis, nisi aliquid mysticum ostendat ? sed honorum amplitudinem operum fortitudinis fidei fulciendam esse significat. Abies vero alta et durabilis mentem electorum infima spernentem, cœlestibus inhærentem, et virtutem patientiæ excellentem demonstrat. Auri laminæ marmoris de tabulis abiignis superpositæ latitudo est charitatis de corde puro et conscientia bona et fide non ficta, quæ sicut aurum aliis metallis, ita cæteris virtutibus in templo Dei præfulget.

VERS. 7. — *Postes et parietes*, etc. Textit, cum aditum fidei ipse Domino pendente qua veritate reluceat omnibus Ecclesiam intrantibus ostendit. Ostium templi Christus est, per quem venit ad Patrem, qui ait : *Ego sum ostium*, etc. (Joan. x.) In Regum ita scriptum est : *Oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, et viginti latitudinis et viginti altitudinis* (III Reg. iii). Oraculum dicitur Sanctum sanctorum, quia ibi divina et angelica locutione hominibus secreta revelantur. Unde : *Oraculum in abditiis* id est,

interiori domo factum est, quia in superna patria angelorum visio et allocutio et ipsa Dei præsentia revelabitur. Quod dicit viginti cubitos altitudinis, parietem cedrinum significat, qui oraculum ab æde exteriori segregat.

Cælavit cherubim. Habet hæc domus, sicut in Regum legitur, cælaturas eminentes, cum sancti opera virtutum non in occultis agant, sed exemplum omnibus præferunt.

VERS. 8. — *Fecit quoque domum*, etc. Oraculum ubi erat arca viginti cubitos habebat in longitudine, latitudine, altitudine, id est per quadrum : quia in superna patria ubi regem in decore sua vident sancti, sola charitas divinæ et supernæ gratiæ per omnia fulget. Unde in sequentibus : *Laminis aureis textit eam* (III Reg. vi), id est, merita supernæ civitatis gratia charitatis implevit.

Talentis sexcentis, etc. In talentis ponderis perfectio quæ charitatis perfectionem exprimit, sicut perfectio senarii, per quem centenarius multiplicatur, ut fiant sexcenti.

VERS. 9. — *Sed et clavos*. (RAB.) Quinquagenario numero peccatorum remissio, etc., usque ad qui ad perfectiora perveniens de clavis perfectionis, ait : *Mihi autem adhærere Deo, bonum est* (Psal. lxxii).

Cœnacula quoque. Sicut Sancta sanctorum, ubi erat arca, internam sanctorum vitam in conspectu Redemptoris significat, unde : *Abcondes eos in abscondita faciei tuæ, a conturbatione hominum* (Psal. xxx). Ita cœnacula in alto eandem vitam, id est in cœlis esse et non in hoc mundo, unde : *Quæ sursum sunt querite* (Col. iii), ubi Christus est in dextera Dei sedens.

VERS. 10. — *Fecit etiam*. (RAB.) Hoc in Regum plenius legitur, etc., usque ad denario perpetui regni remunerandam.

VERS. 11. — *Ita ut ala*. Quinque cubitorum erat ala cherub una, etc., quia angeli legem Dei descriptam in quinque libris indefessa devotione custodiunt, diligendo scilicet Deum ex omnibus viribus suis, et proximos tanquam seipsos. *Plenitudo autem legis est charitas* (Rom. xiii). Proximi quoque adinvicem sunt spiritus angelici et homines electi. Unde utraque ala cherub ejusdem mensuræ est : quia eadem devotione qua sese alternatim in Deo diligunt, nostram quoque ad se ascendendum societatem desiderant. Similiter ergo ala decem cubitos complent, cum in gemina charitatis exhibitione angeli, conditoris sui præsentia lætantur.

VERS. 12. — *Tangebant parietem*. Duos æque parietes alis suis tangunt, quia Judæos et gentiles secum habent cœlestis aulae possessores : non quod ibi sit localis distinctio inter utrumque populum, sed quia major est festivitatis internæ beatitudinis de consortio adunata in Deo fraternitatis. Extendunt ergo ad utrumque parietem alas : quia lætantes in cœlesti patria justos utriusque populi ad laudem excitant Creatoris. Alas teotas auro ad oraculi parietes extendunt, sicut habent facies versas ad

exteriorem domum: quia angeli sicut suam innocentiam conservant, sic de sanctorum beatitudine gaudent, ut eis quos adhuc in terris conspiciunt, opem ferant donec illos ad cœlestem patriam introducant. *Omnes enim sunt administratorii spiritus in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis (Hebr. 1).* Alis exterioribus iste unum parietem, ille alterum contingit: quia Vetus Testamentum antiquo populo scripto novum nobis qui post incarnationem Domini ad fidem venimus, et secundo parieti, id est, septentrionali recte comparatur, qui post frigora et tenebras idololatriæ lucem veritatis cognovimus.

Ala ejus. Extendunt alas ad invicem super arcam, cum ad laudem Salvatoris referunt omne bonum quod acceperant. Extendunt alteras alas ad parietes oraculi, cum sanctos secum videre letantur, eosque velut alarum summitatibus tangunt, quos imitatores suæ puritatis in hac vita fuisse exultant.

Et facies eorum versæ. Quia nostri gratia qui adhuc foris stamus, sed spe salvi facti sumus, divini libri sunt conditi, quorum scriptores jam cum Domino regnantes, nostræ salutis curam gerunt, et pro nobis interpellant apud Deum.

VERS. 14. — Fecit quoque. (RAB.) Hoc in Regum præmittitur, etc., usque ad et veritas Evangelii et ingressus regni ipsa veritate aperitur.

Et intexunt. Intexuntur cherubim his quatuor coloribus, cum in omnibus quæ pie agimus a venenatis dæmonum telis per angelica præsidia protegimur, et multitudine scientiæ indesinenter utimur, respicientes semper ad eloquia divina, ne a virtutum calle aberremus.

VERS. 15 — Ante fores etiam templi duas columnas. Stabant in porticu ante fores templi, et ingressum templi suo decore ex utraque parte ornabant. Ostium templi Dominus est, qui ait: *Nemo venit ad Patrem, nisi per me,* etc. (Joan. xiv). Ostium columnæ ab utroque latere circumstant, cum ministri sermonis utrique populo introitum regni cœlestis ostendunt, ut quicumque a luce legalis scientiæ vel gentilitatis errore ad fidem Evangelii venerit, habeat eos paratos qui sibi iter salutis verbo monstrant et exemplo. In Regum de his columnis legitur: *Qui cum venisset ad regem Salomonem, fecit omnia opus ejus, et finxit duas columnas æreas,* etc. (III Reg. vii.)

Triginta et quinque. Hic numerus perfectionem significat magistrorum. Septenarius enim numerus per quinarium, vel quinarium per septenarium multiplicatus, triginta quinque reddunt. Quinarium vero legem, septenarius propter Spiritum septiformem in flore radice Jesse manentem, Evangelium exprimit; unde alibi Dominus quinque panibus quinque millia hominum, et alibi septem panibus quatuor millia hominum pavisse narratur. Columnæ igitur triginta quinque cubitorum significant doctores Evangelii duorum Testamentorum habere

A perfectam scientiam, unde: *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei (Marc. iv).* Et alibi: *Aperuis illis sensum, ut intelligerent Scripturas (Luc. xxiv).*

Quasi catenulas. (RAB.) Multiplex catenarum contextio et retis, secundum Regum expansio (sic) multifarias electorum personas insinuat, quæ cum verbis prædicatorum fideliter auscultando et obediendo adhaerent, quasi capitibus columnarum superposita retia et catenulæ miraculum suæ connexionis spectantibus præbent.

VERS. 16. — Capitibus columnarum. Capita columnarum, id est suprema pars, præcordia sunt doctorum, quorum Deo devotis cogitationibus sicut capite membra, ita ipsorum omnia opera dirigantur et verba.

Malogranata. Uno foris cortice multa interius grana circumdant, unde Ecclesiam significant, quia unius fidei munimine innumera electorum agmina circumdat, vel cujusque justis vitam et mores, qui multa cogitationum virtutumque insignia, ne forte deficiant, firma fidei et humilitatis vallant custodia. Aptè vero capita columnarum malis granatis erant in gyro circumdata, quia sancti doctores priorum vitam fidelium ad memoriam revocant; eorumque exemplis et sermones suos omni parte confirmant, ne si aliter quam illorum habet regula, vixerint vel docuerint, errent.

VERS. 17. — Ipsas quoque. Ideo duæ factæ sunt columnæ et ita dispositæ, ut nobis in prosperis et in adversis ingressum regni cœlestis ante oculos habendum doceant. Notandum vero quod porticus templi etiam vestibulum vocatur, et quod legimus inter vestibulum et altare, inter porticum et altare intelligi debeat. Secunda columna significat prædicatores qui gentibus ad prædicandam missi sunt. Vel dextra columna eos significat qui venturum in carne prophetaverunt Dominum. Secunda vero illos qui jam venisse et mundum suo sanguine redemissæ testantur. Ambæ columnæ simili vocabulo censentur, cum una firmitas et altera in robore dicitur, ut una fidei, et operis fortitudo cunctis in se doctoribus monstretur, et nostri temporis doctores tacite notentur, qui columnæ domus Dei videri et appellari volunt, cum in se firmæ fidei ad contemnendas sæculi pompas, ad desideranda bona invisibilia, nihil habeant roboris ad corrigendos, vel industriæ ad intelligendos eorum quibus præsent erroes.

CAPUT IV.

VERS. 1. — Fecit quoque, etc. (RAB.) Altare holocausti significat eos qui corpus suum et animam Deo igne amoris consecrant: quorum perseverantiam in bono opere longitudo altaris exprimit, latitudo amplitudinem in charitate Dei et proximi, spem in expectatione visitationis altitudo præterdit.

Viginti cubitorum. Vicenarius magnam perfectionem indefessæ longanimitatis et sinceræ dilectionis significat, quæ per utriusque Testamenti observantiam nobis tribuitur. Quater enim quini vi-

ginti sunt, quinque autem sunt libri legis, et quatuor Evangelia. Cum vero ad intelligentiam et custodiam legis illustrante gratia pervenimus, vicenarium numerum perficimus; fitque idem numerus in longitudine et latitudine altaris, cum corda electorum docente utroque Testamento perseverantiam hujusmodi operis etiam in persecutionibus servant, et hilaritatem dilectionis etiam in eos qui persequuntur

Et decem cubitis. In denario spes caelestium praemiorum significatur. Unde qui in vinea patris familias laborant, denario remunerantur. Unde altare, quod electos significat, pro signanda eorum vita perpetua decem cubitis exaltatur.

VERS. 2. — *Mare etiam.* (RAB.) Lavacrum salutare, etc., usque ad et communem a Domino coronam justitiae sperare debet.

Quinque cubitos habebat. Quia quidquid visu, auditu, olfactu, gustu, tactu delinquimus, totum in baptismo relaxatur. Sed non sufficit praeteritorum remissio peccatorum, nisi quisque deinceps bonis operibus institerit. Alioquin diabolus qui exierat multiplicius redit, et sunt hominis novissima pejora prioribus. Unde audit:

Funiculus triginta cubitorum. Hoc est, disciplina caelestium praceptorum, qua a nostris voluntatibus religamur, unde: *Funiculus triplex difficile rumpitur* (Eccle. iv); quia observantia mandatorum Dei in cordibus sanctorum, fide, spe et dilectione supernae retributionis firmata, nulla potest adversitate dissolvi.

VERS. 3. — *Et decem cubitis.* (RAB.) Sculptura subter labium, etc., usque ad quanta infelicitate propter scelera perierunt reprobi.

VERS. 4. — *Posteriora.* Quia qua mercede praedicatorum in perpetuum donentur, Dei examine dispositum est, sed nobis adhuc occultum est, quibus hoc occultum esse non potest, quod omnis qui baptismum ad salutem accipit, fidem, spem, et charitatem debet habere; nec sine his tribus virtutibus operari, vel ad salutem intrare valet, unde in Regum dicitur: *Grossitudo autem luteris trium unciarum* (III Reg. vii). *Grossitudo luteris*, firmitas est virtutis. *Trium unciarum*, quia robore fidei, spei et dilectionis, perceptio baptismi munitur.

VERS. 5. — *Porro vastitas.* *Grossitudo* quam Josephus quatuor digitorum esse dixit, demonstrans quae fuit magnitudo palmi. Idem autem haec significant. Quisquis enim fide, spe, et charitate secundum quatuor Evangeliorum doctrinam opera facit justitiae, percipit et mercedem aeternae vitae.

Tria millia metretas. Millenarius perfectionem significat, quia denarius quadratum solidum facit. Decies enim decem, centum faciunt, qui est quasi quadrata figura, sed plana: sed ut in altitudinem surgat et solida efficiatur, multiplica centum per decem, et fiunt mille. Quo numero stabilis et insuperabilis, et velut quadrata justorum conscientia signatur. Quocumque enim quadratum vertis, stabit. Sic

A electorum animus nulla tentatione a statu rectitudinis inclinatur. Capit mare tria millia metretas; cum baptismi sacramentum in fide Trinitatis datum, in se ablutis confert omnium remissionem peccatorum

VERS. 6. — *Fecit quoque conchas.* In Regum ita: *Fecit quoque decem luteris aeneos. Quadraginta batos capiebat luter unus. Eratque quatuor cubitorum. Singulos quoque luteris per singulas decem bases posuit*, etc. Apostoli et apostolici viri, qui per boves mare portantes signantur, per bases quoque portandis luteribus praeparatas exprimuntur, sicut ipsi luteris baptismum signant, quem figurabat mare. Omnia enim eis quae in holocaustis oblaturi erant, sacerdotes lavalant. Holocaustum autem Domini, omnis fidelium multitudo potest intelligi: quae ab ipso baptizatur in aqua et igni. Sicut ergo sacerdotes qui in mari lavantur, eos signant qui per baptismum consortes summi sacerdotis efficiuntur: ita holocausta eosdem exprimunt, cum post ablutionem baptismi gratia implentur spirituali. Lavatur enim in lutere hostia, cum fidelis perfunditur aqua baptismi. Offeritur in holocaustum, cum per impositionem manus episcopi, accipit donum Spiritus sancti.

VERS. 8. — *Et posuit quinque.* In utrique parte templi positae sunt bases luterum, ut utraque populo sacri fontis gratia designaretur esse pandenda. Et quinque sunt in utraque parte, ut, sicut in expositione maris quod quinque cubitis altum esse jam diximus, demonstraretur typice, universa quae per quinque sensus corporis deliquerat, per lavacrum baptismi esse remittenda. Sicut ergo in uno mari duodecim bobus superposito unitas exprimitur baptismatis, quae per apostolos toto erat orbe praedicanda: ita etiam per duos ordines luterum mystice ostenditur, quia gentilitas cum Judaea in unum fidei consortium per baptismatis undam erat procreanda.

Candelabra aurea. Divina eloquia, quae lucem sapientiae proferunt, unde: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen*, etc. (Psal. cxviii). Hinc Salomon ait: *Quia mandatum lucerna est, et lex lux* (Prov. vi). Bis quina sunt candelabra, quia quinque sunt legislatoris volumina, in quibus et tota Veteris Testamenti series complectitur quinque saeculi aetates. Quinque a dextris et quinque a sinistris ponuntur: cum post incarnationem Domini, eadem Scriptura utrique populo committitur; vel evangelicis plena figuris ostenditur, quae quondam juxta litteram solum intelligenda esse putabatur.

Necnon et mensas. (RAB.) Has mensas, etc., usque ad quorum opera nobis velut ubera salutaria ad exempla vitae proposita.

VERS. 9. — *Fecit etiam atrium.* (RAB.) Atrium sacerdotum in ecclesia, etc., usque ad in libro Regum secundum Bedam plenius expressimus.

Et basilicam grandem. Quae erat extra atrium sacerdotum, in quam omnis populus ad orandum vel ad verbum audiendum confluebat. Haec in Ecclesia vitam inopesque carnalium significat, quibus dicitur

tur : *Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed A quasi carnalibus, etc.*

Et basilicam. Bene per basilicam grandem carnales significantur, quia multo major est in Ecclesia numerus talium quam perfectorum. Sed quantum præstant numero, tantum succumbunt merito. Unde hæc basilica grandis etsi plurimos capit, non ad officium altaris, non in ipsum quoque atrium sacerdotum saltem intromittit, quia carnales et infirmi et si ob meritum castæ fidei et pietatis ad electorum sortem pertinent, longe tamen ab his sunt qui dicunt : Non audeo loqui aliquid eorum quæ per me non efficit Christus, in obedientia gentium verbo et factis.

Et ostia in basilica. Hæc signant introitum fidei sermone prædicationis præparari, ut venientes discant quomodo per fidem Christi vel salutaria sacramenta debeant intrare Ecclesiam Dei, et postquam intraverint, quam religiose debeant conversari.

VERS. 11. — *Fecit autem Hiram.* Lebetes cineres sacros suscipiunt, cum fideles exempla et sacramenta Dominicæ passionis ad custodiam sui pia mente retractant, vel exitum justorum diligenter aspiciunt, qui magnis elaboratis agonibus, de percepto bravio sine fine lætentur, ut consideratis majorum virtutibus et ipsi magni efficiantur; unde : *Quorum intuentes exitum conversationis intueamini et fidem.*

Et creagras. Creagræ prædicatores signant qui animas fidelium verbo Dei reficiunt spiritualibus spiritualia comparantes, carnalibus vero lac simplicis doctrinæ ministrantes : qui autem sacramenta Christi summatim cognoscere et ad imitationem suscipere volunt, quasi carnalibus hostiæ salutaris satiantur; et quia doctorum est cuique congrua dividere, recte sunt sacerdotibus fuscinulæ, quibus carnes hostiarum prout oportet componant, et alia hominibus mundis quædam afferant, alia altaris ignibus consumenda relinquunt; quædam enim nostræ humilitati ad refectionem revelantur, quædam solummodo patent scientiæ sancti Spiritus; quædam in Paralipomenis quæ in Regum exposita præterimus, quædam exposita non invenimus et nostræ parvitatæ consuetudinem excedere nolumus. Nusquam enim per nos aliquid exposuimus.

Et phialas. Phialæ latiore et apertiore sanctæ doctrinæ significant sermonem, qui haustum sapientiæ pie sitientibus impendit, et pie laborantibus refocillationem congruam per prædicatorum ministeria tribuit, ut ad fontem vitæ æternæ pervenire possint, ex quo hibentes non sitient in æternum.

VERS. 17. — *In argillosa.* Argillosa terra de qua factæ sunt formæ ad fundenda vasa, sacram Scripturam (de qua bene vivendi regulam accipimus) significat. Quasi enim argilla igne durata, formam vasis Domini, quanta et qualia fieri debent exhibet; cum nobis Scriptura regulam quam sequamur justitiæ, et sanctorum ostendit exempla, qui igne tribulationis invincibiles in omnibus perstiterunt, ut nos

in domo Domini vasa pretiosa esse cupiamus. *Æs* autem liquefactum igne argillæ formas ingreditur, ut possit vas aptum ministeriis cœlestibus effici; cum ipsi salubriter humilitati, et flamma divinæ charitatis vel humanæ adversitatis emollii viam Patrum bene operando intramus, ut ad præmia illorum bene currendo perveniamus. Nec enim semper nos regulis bene operandi necesse est arctari, sed completa operatione bona, palma beatæ retributionis est speranda. Quia non semper vasa in formis argillæ tenebantur inclusa : ubi ad perfectionem venerant, fractis formarum claustris producebantur in lucem, et in templo Domino pro suis quæque locis disponebantur. Non quod opera sanctorum interitura sint, sed ubi coronam justitiæ acceperint, cessabunt officia laboriosæ operationis.

In regione Jordanis. In quo Christus baptizatus est, cujus tinctus undis aquarum nobis veritè elementum in ablutioem peccatorum. Et quia omne fidelium baptisma quo Domino consecramur in exemplum illius baptismi celebratur, recte in regione Jordanis facta sunt vasa domus Domini. Non enim aliter vasa electionis fieri possumus, nisi ad baptisma ejus respicientes vitali flumine abluvi satagamus. Notandum autem, quod non tantum in regione Jordanis, sed in campestri regione illius facta vasa dicit, significans multiplicationem fidelium, quæ non solum in Judæa, sed in gentium latitudine futura erat; unde : *Gaudebunt campi et omnia quæ in eis sunt (Psal. xcvi).* Et alibi : *Audivimus eam in Ephrata, invenimus eam in campis silvæ (Ibid. cxxxi).* Fudit ergo rex vasa domus Domini in campestri regione Jordanis, quia Dominus baptismo salutis de quo vasa misericordiæ faceret, totam mundi latitudinem implevit.

VERS. 18. — *Fecitque Salomon.* Dictavit quod Hiram ipso opere complevit. Allegorice vero Redemptor noster in sanctis prædicatoribus et omnibus fidelibus ornatum Ecclesiæ parat, et virtutum efficit opera, qui ait : *Nihil sine me potestis facere (Joan. xv);* et alibi : *Omne enim datum optimum, et omne donum perfectum desursum, etc. (Jac. i.)*

VERS. 19. — *Altare aureum.* Corda perfectorum internæ charitatis et castitatis luce fulgentium, quorum sublimitatem significat etiam locus altaris. Stabat enim ante ostium sancti sanctorum, ut in factura tabernaculi legimus, in quo non hostiarum sanguis neque libamina, sed thymiamata tantum incendebantur, quorum superiora ascendens operiebat arcam, atque oraculum odore suavitatis implebat. In quo sancti figurantur, qui dum neglectis temporalium cupiditatibus tota intentione cœlestia quaerunt, quasi intus juxta oraculum positi sunt : nec longe remoti a velo quo templum et sancta sanctorum dirimuntur; quia corpore tantum terram incolunt, sed tota mente in cœlo sunt. Ascendit autem ab hoc altari fumus incensorum intra sancta sanctorum ubi arca est recondita; ut orationes sanctorum flamma charitatis excitatæ ad cœlum perveniant,

ubi Christus est ad dexteram Dei sedens. Non enim in hoc altari sanguis hostiarum sed thymiama tantum incenditur, quia tales viri non habent opera carnis et sanguinis quæ mactent Domino in ara cordis, sed lacrymarum et orationum vota pro desiderio regni cœlestis offerunt.

VERS. 21. — *Et forcipes, etc.* Forcipes in usu altaris facti sunt ænei. Sed et hi quibus emundabantur lucernæ, interpretationem spiritualis sensus per doctorum officia significant. Ipsi enim verba sacri eloquii ab historia in allegoriam, ab umbra in veritatem transferentes, quasi lucem scientiæ in Ecclesiam super candelabrum mysticum positi multiplicent.

VERS. 22. — *Et ostia cœlavit.* Hi sunt doctores et sacerdotes, qui instruendo, baptizando, communicando corporis et sanguinis Domini mysteria, prima nobis Ecclesiæ limina pandunt.

Sicque completum est omne. Cum verus pacificus in die novissima omnes electos resurrectionis immortalitate glorificat. Quândiu autem status hujus sæculi geritur, facit quidem Salomon domus Domini opus, sed non perficit: quia corda electorum Dominus, ut bona operentur inspirat et adjuvat, nulli tamen absque peccato esse donat, quod in futuro fidelibus reservat. Perficit vero omne opus templi sui et dedicationi aptum reddit, cum translato de hac vita electos, æternum perducit ad regnum: unde septem annis ædificatur, octavo perfectum dedicatur. Septem enim diebus omne tempus volvitur, octavus est dies iudicii et resurrectionis, cui convenit quod sequitur.

CAPUT V.

VERS. 1. — *Intulit igitur Salomon omnia, etc.* (RAB.) Hoc fit cum Christus, etc., usque ad sed multæ in ea mansiones ad recipiendos omnes quos timentes se et diligentes benedicit Dominus pusillis cum majoribus.

VERS. 9. — *Vectium autem.* (ID.) Notandum quia, etc., usque ad tanto minus interna gaudia vident.

VERS. 10. — *Nihilque aliud erat.* Ostendit generaliter, quod in arca nihil fuit contrarium legi Domini comprehensæ in duabus tabulis; sed ea tantum ibi fuisse condita quæ juxta legis mandata ad cultum unius Dei et commendationem nostræ fidei sunt typice facta, ut umbra futurorum per omnia futuræ veritati testimonium præberet, et ea in mundo apparente finem acciperet. Erat autem in arca secundum Paulum urna aurea habens manna, quia in homine Christo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Erat et virgo Aaron, quæ excisa denuo floruerat: quia potestas omnis iudicandi penes eum est, ejus iudicium in humilitate passionis videbatur esse sublatum. Erant et tabulæ testamenti, quia in illo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi. Adhærebant et vectes quibus portabatur, quia doctores qui quondam laborabant in verbo Christi, nunc præsentis visione congaudent gloriæ

Christi. Unde: *Cupio dissolvi et esse cum Christo* (Phil. 1).

VERS. 12. — *Vestui byssinis.* Per stolas byssinas candida munditiæ corporalis castitas designatur: hac induuntur omnes qui Dei officio assistunt, et laudes ei ore, moribus, et actu concrepant. Cymbala enim oris confessionem, psalteria mortalitatem, citharæ carnis mortificationem, et bonæ actionis strenuitatem, viginti quatuor chordis, id est prophetis et apostolicis doctrinis instructæ significant.

Sacerdotes. Vel doctores scilicet per centenarium et vicenarium expressi, quia legislator hoc numero suorum summam annorum complevit, et in die Pentecostes eodem numero credentes Spiritus paraclæti gratiam acceperunt.

VERS. 13. — *Igitur cunctis.* (RAB.) Cunctis sacerdotibus et Levitis, etc., usque ad veri sacerdotii ministerium perdiderunt.

VERS. 14. — *Compleverat enim.* Quia mysteria quæ sub velamine latebant per adventum Christi aperiebantur credentibus, et digne accipientibus. Cæteris vero ad fidem accedere nolentibus pristina cæcitas remanebat. Unde: *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, etc.* (Matth. XIII.)

CAPUT VI.

VERS. 1. — *In caligine.* Unde Job: *Nubes latibulum ejus* (Job. XXII). Et Psalmista: *Caligo sub pedibus ejus: et posuit tenebras latibulum* (Psal. XVII). Latibulum Domini sacra Scriptura: quæ sub parabolis et figuris cœlestia gestat sacramenta. Unde: *Confitebor tibi, Domine, pater cæli et terræ, quoniam abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis* (Matth. XI).

CAPUT VII.

VERS. 5. — *Dedicavit.* (RAB.) Sanguine suo mundavit, et spirituali gratia sanctificavit Christus et diversis donis virtutum multiplicavit. Hancque dedicant filii Israel, quia quisque fidelis secundum donum sibi a Deo collatum verbo et exemplo proximos ad meliora et perfectiora convertit et provehit.

VERS. 7. — *Sanctificavit.* Quia Christus ea quæ in lege propter infirmitatem ejus perfici non poterant, in Ecclesia perficit. Ipsa est enim atrium domus Domini, per quam ingressus patet in cœlestem Jerusalem: quia ergo holocausta et sacrificia in altari Veteris Testamenti non potuerunt offerri; quia omnia figuraliter fiebant ibi, rex noster et sacerdos erexit novum altare fidei in Ecclesia, in quo quotidie offerunt pingua holocausta et accepta Deo sacrificia. Unde: *Sacrificium laudis honorificabit me, et illic iter, etc.*

VERS. 8. — *Fecit ergo.* (RAB.) Non puto hoc aliud intelligendum, etc., usque ad in futura animarum requie, ipsius veritatis perceptione in re.

VERS. 10. — *Igitur in die, etc.* Hoc est post octavam scenophegiæ solemnitatis diem: sicut in Regum continetur. Significat autem post illius vitæ finem, et post

sabbatismum animarum sanctarum, quo ante iudicium quiescunt; in octava ætate, id est, resurrectionis die sanctos recepturos corpora immortalia, et in cœlestibus mansionibus secundum meritorum qualitates locandos, ubi semper lætentur, laudantes Deum in omnibus bonis quæ in Christo Pater contulit populo Christiano.

CAPUT VIII.

VERS. 1. — *Expletis autem viginti, etc., dederat Hiram, etc.* (RAB. in Paral. ex Hieron.) Reddidit scilicet, quia cum Salomon dedisset non placuerat illi. Ideo Salomon propriis utilitatibus eas deputavit.

VERS. 5. — *Bethoron.* (RAB.) Civitas est, ad quam usque Jesus persecutus est inimicos reges in tribu Ephraim, etc., usque ad et alius Bethoron inferior datus Levitis in possessionem.

VERS. — 6. — *Et omnes. Ezer, scilicet, Mageddo et Gazer et Mello, quæ omnes Ecclesiæ monstrant decorem: quia verus Salomon in iucunditate regni sui ad laudem et lætitiæ sibi præparavit. Interpretatur autem Mello adimpletio; Ezer separatus et sanctificatus; Mageddo cœnaculum ejus; Gazer præcisio vel divisio; Bethoron domus montium; Balaath ascendens. Sancta autem Ecclesia civitas est Dei vivi, ubi impletur quotidie voluntas Dei, et separata ab omni errore infidelium, sanctificatur fide et bono opere. Ibi est refectio virtutum. Ipsa discernit mundum et immundum, et a virtute vitium: et est domus montium, id est, habitatio sanctorum, et fructu iustitiæ sicut palma florens ascendit de virtute in virtutem, ut videat Deum deorum in Sion (Psal. LXXXIII).* Omnes vicus suos munivit Salomon, quia Christus cœtus fidellum suorum gratiæ suæ protectione ita munit, ut hostibus suis spiritualibus resistere possint.

In Libano. (HIERON.) In templo, scilicet, quod celrorum decore vestitum erat, unde Zacharias: *Aperi, Libano, portas tuas* (Zach. XI); vel regis ædificiis quæ facta erant de lignis Libani.

VERS. 10. — *Ducenti.* Centenarius, qui in computu digitorum, de læva transit in dexteram, vitam significat æternam. Quinquagenarius vero, peccatorum remissionem, et æternam requiem, et gratiam sancti Spiritus significat: quia in psalmo ejusdem numeri pœnitentia, confessio, et remissio peccatorum describitur; et per jubilæum requies futura. Per pentecosten vero in adventu Spiritus sancti septiformis gratia expressa.

Qui erudiebant. Quia ex utroque populo elegit Ecclesiæ rectores, qui spirituali gratia illuminati, et plene edocti, remissionem peccatorum, vitamque æternæ salutis, et beatitudinem perpetuam appetendam, suo docerent exemplo.

VERS. 12. — *Holocausta.* (RAB.) Holocaustum totum incensum dicitur, hoc in altari crematur, cum in corde cujusque electi qui seipsum totum, scilicet, carne et corde Deo vovit, opus bonum fervente charitatis igne succenditur.

A VERS. 14. — Secundum convenientiam cuiusque temporis omnia in Ecclesia disponit, ut unusquisque ordo officio suo functus digne ministret.

VERS. 17. — *In Asiongaber.* Insula dicitur esse haud procul ab Ahila in Rubro mari, ubi classis Josaphat perit.

(RAB.) Classis quàm fecit Salomon etc., usque ad per gratiam Spiritus sancti inveniunt, et eam sapientiæ et consilio divina ascribentes tribuunt.

VERS. 18. — *In Ophir.* Nomen provinciæ Ophir, ab uno posteriorum Heber vocata, ex cuius stirpe venientes, a fluvio Copient usque ad regionem Indiæ quæ vocatur Geria habitasse Josephus refert.

CAPUT IX.

VERS. 1. — *Regina quoque.* (RAB. in Paral., tom. III.) Regina austri quæ ab extremis finibus excitata venit audire sapientiam Salomonis Ecclesiam de gentibus ad Christum venturam figurabat: quæ circumamicta varietate in vestitu deaurato, obliviscens populum et domum patris sui, barbara gente, non animò fuit, quia optabat sanctorum fieri concivis, unde: *Surget regina austri in iudicium cum generatione ista* (Matth. XII).

VERS. 3. — *Quod postquam, etc.* Convenient hæc Ecclesiæ quæ auditis miraculis Christi provocata est ad quærendum eum. Sed postquam ad ipsum venit per baptismum et fidem consideratis Scripturæ testimoniis agnovit divinitatis præsentiam, et parum ei visum est quod ante de eo audierat in comparatione perceptæ gratiæ. Unde et admirando in laudem ejus prorumpit dicens: *Beati viri tui, etc.*

VERS. 12. — *De lignis.* Christus ligna pretiosa, id est, sanctos doctores, quorum viror fidei nunquam arescit, nec folia verborum decidunt, sed fructum honorum operum temporibus suis reddunt: ponit in munimentum domus Domini et domus regiæ, id est, in confirmationem Ecclesiæ, ut eorum undique doctrinis et exemplis vallata ruinam non sentiat. Hi quasi citharæ et lyre ad laudandum Dominum fabricati dicuntur, quia omnia quæcumque fecerint, prosperabuntur, et laudem Domini in prosperis et adversis corde et ore et opere pronuntiant, et omnia in gloriam Dei faciunt, tota die et nocte non tacent laudare nomen Domini.

D VERS. 13. — *Sexcenta.* Senarius per senarium multiplicatus, sexaginta facit. Centenarius quoque sexies ductus centum et sex reddit. Denarius mandatorum significat perfectionem, centenarius æternæ beatitudinis remunerationem. Desiderat enim rex nostram perfectionem, ut habeat quibus reddat perfectam mercedem, unde: *Estote perfecti sicut et Pater vester cœlestis perfectus est. Si vis ad vitam ingredi serva mandata* (Matth. V, XIX). Et post pauca: *Si vis perfectus esse, vende et vende omnia quæ habes, etc., et omnis qui reliquerit domum, etc., centuplum accipiet et vitam æternam possidebit.*

Omnesque reges Arabiæ. Offerunt Salomoni diversæ gentes et negotiatores et omnes reges Ara-

bix et satrapæ terrarum aurum et argentum : quia quæque gens et quælibet persona certatim pro viribus nostro pacifico offert rectæ fidei munus, puritatem sensus, sacræ confessionis plenitudinem, eloquentiæ nitorem, unde : *Reges Tharsis et insulæ munus offerent, etc. Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes servient ei (Psal. LXXI).*

VERS. 15. — *Fecit igitur.* Quia patres utriusque Testamenti doctrina et operatione perfecti, quidquid sermone docuerunt, opere probaverunt.

Hastas aureas. Hæc est armatura Dei, qua resistimus contra insidias diaboli : hanc habent prædicatores sancti, qui custodiunt domum Dei, et excubant ad ostium ejus, ne subintret hostis antiquus, unde : *Lectulum Salomonis ambiunt sexaginta forcs (Prov. III).*

VERS. 16. — *Trecenta quoque.* Perfectam fidem significat in sanctæ Trinitatis confessione. Bene custodes domus Dei hastas et scuta aurea portant : quia prædicatores, qui sunt Ecclesiæ custodes, claritate sapientiæ splendentes, verborum jaculis inimicos confodiunt, et scuto fidei ignea tela nequissima exstinguunt.

Sex quoque brachiola. In senario bonorum operum perfectio. Sex enim diebus fecit mundum Deus, et senarius est primus perfectus numerus. Bonis vero et perfectis operibus ad cælum ascenditur.

Scabellum aureum. Sanctos virtutum splendore fulgidos, in quibus habitat Deus. Possunt quoque per scabellum notari qui infirmi sunt in corpore Christi, sicut pœnitentes, vel qui novissimi convertentur, juxta finem scilicet mundi, qui tamen sunt aurei igne tribulationum illius temporis excocti et probati.

Stantes juxta brachiola : sed et alios duodecim leuculos, etc. Quia sancti Patres quidquid in Evangelio boni fecerunt, non sibi sed Deo deputaverunt, unde : *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam (Psal. CXIII).*

Brachiola, etc. In Regum ita : *Et duæ manus hinc et inde tenentes sedile (III Reg. x).* Hæc sunt solatia divini gratiæ, quæ Ecclesiam provehunt ad regnum cœleste. Vel hoc per binarium designatur, quia in utroque Testamento hoc maxime commendatur, quod non nisi per divinum adjutorium aliquid boni potest perfici. Unde : *Sine me nihil potestis facere (Joan. v).*

VERS. 19. — *Sex gradus.* Quia doctrina et exemplo certant, ne labor insipientium in operando vacillet, sed rectitudinem in progressu virtutum fortiter conservet.

Non fuit tale solium, etc. Quia de Ecclesia scriptum est : *Fortitudo et decor indumentum ejus, etc. (III Reg. x.)* Et : *Multæ filię congregaverunt divitias : tu supergressa es universas (Prov. XXI).*

VERS. 20. — *Omnia quoque.* Animæ sanctorum, quæ voluntati Dei deserviunt, splendore sapientiæ et charitatis nitentes, continent potum aquæ vivæ,

quæ fit in eis fons aquæ salientis in vitam æternam (Joan. IV).

Argentum. Non est in sermone verbum Dei, sed in virtute, ut in prædicatione Evangelii; non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis.

VERS. 21. — *Siquidem naves regis ibant in Tharsis, etc. (RAB.)* Christus apostolos doctores Evangelii, quos de Judæis elegit, cum prædicatoribus de gentibus electis trina confessione, sed una fide in mundum mittit, ut in credentibus afferant sibi aurum sapientiæ, argentum eloquentiæ, et ebur castitatis. Simia autem est animal ingeniosum, et hominis imitatorium, et philosophos significare potest, qui veræ sapientiæ sensus aliquando mutant, et in disciplinis moralis vitæ edisserunt actus. Pavo, qui laudatas ostendit pennas, eos significat qui propter laudes hominum variarum virtutum species ostentant : sed prædicatorum doctrina instructi discunt benefacere intuitu solius Dei, et appetantur æterni regis deliciis.

VERS. 25. — *Quadragesima.* Quadragesimus priscæ legis tempora significat. Moses enim legem accepturus quadragesima diebus jejunavit, et populus per eum instructus quadragesima annis eremum circumivit. Senarius vero præsens tempus significat, in quo apostolica doctrina Novi Testamenti populum nutrit. Bene ergo per quadragesimum numerantur equi Salomonis in stabulis collocati, quia per duritiam legis veteris, coercita est insolentia prioris populi. Duodenarius vero præsens tempus significat, in quo apostolica auctoritas populum gentium nutrit Novi Testamenti doctrina.

In Jerusalem. Visione pacis. Distantia locorum discretionem ostendit affectuum. Qui enim sunt in urbibus quadrigarum, illos significant qui diversis ecclesiæ disciplinis per spirituales magistros erudiuntur. Alii vero jam eruditi, usui regis cœlestis aptati præsentiam ejus habere merentur. Unde : *Currus Dei decem millibus, etc. (Psal. LXXVI.)* Et alibi : *Ascendens super equos tuos, et equitatus tuus sanctus (Rabuc. III).*

Philistinorum. Dupliciter cadentium. Philistinorum enim interpretatur ruina duplex. Hoc fit cum per absolutionem peccatorum ab inchoatione sui in Jordane baptismatis usque ab conversionem omnium gentium ad fidem Christi redundat gratia potestatis, ut ubi defluxus fuit carnalium desideriorum, ibi stabilatur germen virtutum; et ubi idololatria et conversatio flagitiosa populorum fuit duplex ruina, ibi per confessionem rectæ fidei et cultum pietatis ad cœleste regnum surgat vita fidelium. Pertingit enim potestas ejus usque ad terminos Ægypti, id est tenebrosas mentes infidelium, quas complet lumine fidei; unde : *Coram illo procident Æthiopes, etc.*

VERS. 27. — *Tantumque.* Præbet verus Salomon in Ecclesia copiam argenti quasi lapidum, cum corda gentilium insensibilia, ad veri Dei intellectum quos lapides pro Deo coluerunt, ad meditationem legis,

et prædicationem Evangelii convertit. De quibus A dicitur : *Similes illis fiunt qui faciunt ea.* etc. (*Psal. cxiii*). Et alibi : *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham* (*Math. iii*). Præbet etiam multitudinem cedrorum quasi sycomororum, quia sterilitatem gentium quæ in altum se erigere non volebant, provexit ad fecunditatem bonorum operum et virtutum.

VERS. 27. — *Et cedrorum.* Cedrus est impubescens natura, odore jucunda, aspectu nitida, quæ accensa nitore serpentes fugat et perimit.

Reliqua vero. Quæ fecit postquam legem Dei transgressus est, cum alienigenæ uxores usque ad idololatriam eum pertraxerunt : multi quidem ut Salomon bene incipiunt et male desinunt, dicique beatus ante obitum nemo supremaque funera debet.

CAPUT X.

VERS. 8. — *Reliquit consilium senum,* etc. (*HIERON.*) Hoc aiunt Hebræi esse Banaïam filium Joiadæ et Jahihel filium Achamoni, qui et Chilla vocatur : quorum consilio relicto, tractare cœpit Roboam cum juvenibus, id est, Aduram, qui in sequentibus lapidatus dicitur, et similibus. Juvenem autem non ætate, sed animo sæpe dicimus. Non enim erat Roboam juvenis ætate, sed sensu : qui quadragesimo primo ætatis suæ anno cœpit regnare.

VERS. 13. — *Responditque rex,* etc. Hic significat malos rectores in Ecclesia, qui terrenis cupiditatibus dediti, curam subditorum negligunt, et gaudent in multitudine sibi obsequentium. Interpretatur vero Roboam latitudo populi. Hi sunt qui latam ingrediuntur viam quæ ducit ad mortem, non angustam, quæ ducit ad vitam; et relicto patrum consilio quorum dicta et facta ad altitudinem perfectionis tendunt, consilio juvenum obtemperare eligunt, qui laudibus et adulationibus eos gravant, qui cæci sunt et duces cæcorum, etc., unde : *Væ tibi, terra cujus rex puer est,* etc. (*Ecccl. x.*)

CAPUT XI.

VERS. 21. — *Amavit,* etc. Habuit autem lege sibi conjunctas uxores decem et octo, concubinas vero triginta. Et filii quidem ei nati sunt decem et octo, filia vero sexaginta.

CAPUT XII.

VERS. 2. — *Anno autem quinto regni Roboam ascendit.* (*RAB.*) Mali rectores per negligentiam suam principem tenebrarum provocant in Ecclesiam, qui thesauros domus Domini et thesauros regis aufert, cum scientiam Scripturarum et opera virtutum subtrahit incautis et desidiosis.

VERS. 9. — *Sesac rex.* Byssus cilicii vel gaudium cilicii. Byssus quidem subtilitatem significat : cilicium, quod fit de pilis caprarum, peccata. In bysso ergo cilicii, versutia diabolicæ fraudis in persuasionem peccati. Sesac Jerosolymitanas opes aufert, cum diabolus qui callide decipit et gaudet in multitudine peccatorum, ecclesiasticos viros scientia spirituali et opere virtutis spoliat : et eos qui videbantur in Ecclesia decori, spoliatos secum in barathrum perditionis mergit.

Glypeos. Salomon scuta aurea fecit, et custodibus

PATROL. CXIII.

domus suæ tradidit, cum Christus spiritualementiam per duo Testamenta doctoribus Ecclesiæ ad plebem tuendam commendavit. Hanc antiquus hostis per incuriam retrorsum abstrahit. Cum enim intendunt terrenis rebus, minusque curant de cœlestibus, officio pristino et scientia nudatos quasi in domo propria opibus spoliatos relinquit. Tales vero cum se sensu spirituali privatos aspiciunt, per eloquentiam verborum copiam quærunt, quorum sonoritatem velut scutorum æreorum firmitatem contra hostes pro subjectis opponunt. Sed quanto æs auro vilis, tanto inferior est eloquentia veræ sapientiæ fructu. Unde : *Ubi plurima verba, ibi frequenter egestas* (*Prov. xiv*).

VERS. 15. — *Semeiæ.* Qui superius Roboam et filios B Juda de peccatis arguebat.

Addo. Qui et Abdo, hic est qui ad arguendum Jeroboam pro altari quod fecerat, a Domino missus est in Samariam, qui in via interfectus est, quia contra præceptum Domini a pseudopropheta seductus ibidem manducavit.

CAPUT XIII.

VERS. 4. — *Semerom.* (*RAB. ex Hieron.*) Civitas est quam cepit Jesus rege illius interfecto, quam dicunt vocari nunc Sebasten oppidum Palestinæ, ubi Joannis Baptistæ conditæ sunt reliquiæ. Legimus autem in Regum, quod Amri rex Israel emerit montem Semeron a quodam Sener, et ædificaverit in vertice illius civitatem, quam ex nomine domini, scilicet Semer, Semeron appellavit.

VERS. 19. — *Bethel.* (*RAB.*) Civitas in proximo lapide ab Elia ad dexteram euntibus Neopolim, quæ prius Luza, id est Amigdalon vocabatur, et cecidit in sortem Benjamin juxta Bethan et Hai, quam expugnavit Jesus rege illius interfecto.

Ephron. Civitas est in tribu Juda. Unde et villa pergrandis Ephrea contra septentrionem in vicesimo ab Elia milliario hactenus vocatur.

VERS. 20. — *In diebus.* Non Jeroboam, in cujus vicesimo anno secundum librum Regum imperavit Asa filius Abia super Judam et Jerusalem, sed Abiam, qui accepta Bethel idola reservavit Israeli in scandalum, ut Hebræi asserunt.

CAPUT XIV.

VERS. 2. — *Egressus est,* etc. Cum Azarias decem regnasset annis, castra contra eum movit cum magno nimis exercitu Zareas rex Æthiopiæ, ducens pedestrium quidem nonaginta millia, equestrium vero decem millia, et currus trecentos. Castris contra eum positis, cum vidisset Asa Æthiopum multitudinem, poscebat a Deo cum clamore magno victoriam, et ut tam multa hominum millia ipse perimeret. Neque enim in alio confidendum esse dicebat, quam in eo qui posset etiam paucos multorum potiores ostendere, et facere infirmos fortissimis prævalere.

CAPUT XV.

VERS. 13. — *Azarias autem,* etc. Azarias propheta occurrens præcepit ut paululum a via gressum itineris sustinerent, et tunc cœpit ad eos

dicere, quod illa victoria fuisset eis a Deo concessa, eo quod justos se sanctosque servassent, et omnia Dei voluntate fecissent. Quos in ejus mandatis permanentes, dixit super hostibus prævalere, et habituros divina virtute felicitatem et prosperitatem; relinquentes autem religionem, in contraria devenire, futurumque tempus in quo nullus inveniretur verax propheta in eo populo, neque sacerdos, ob quam rem et civitates subvertendas, et gentem in omni terra disseminandam, et vitam miserabilem et inopem habituros.

CAPUT XVI.

VERS. 14. — *Aromatibus*, etc. — Hæc vana famæ jactantia, quam philosophi vel poetæ post mortem regum suorum, vel etiam falsi Christiani obeuntibus magistris impendant, et hæc in ignem mittunt: quia omnia gehennæ ignibus obnoxia esse ostenduntur, quæ hic sine utilitate et ædificatione fratrum protulerunt.

Combusserunt super eum, etc. Nota quod regibus, ut Hebræi tradunt, reverentiæ causa, combustiones pretiosarum vestium simul cum aromatibus fiebant. Unde alibi: *Juxta combustiones majorum facient tibi*. Mos enim fuit apud veteres, ut pretiosa ornamenta regum post obitum eorum pro exsequiis in pyra urentur, sed sine cadaveribus.

CAPUT XVII.

VERS. 3. — *Ambulavit in viis David*, etc. (RAB.) Ostendit eum executorem fuisse sicut David divinorum mandatorum antequam peccaret in uxorem Uriæ, cujus peccati satisfactio æternam illi memoriam comparavit.

VERS. 5. — *Dedit omnis Juda munera Josaphat*. Hic fideles de gentibus significat, qui relicto patrum errore, ad Christum conveniunt baptismo abluti chrismate liniti, a Christo Christianum nomen et regiam dignitatem accipientes. Unde: *Vos estis genus electum, regale sacerdotium*, etc. (I Petr. II.) In tempore enim Josaphat, Domini dos, vel qui est dos, vel qui est dotatus, et quia Ecclesia gentium, sanguine Christi comparata, Spiritus sancti pignore data, consortium Sponsi celestis et societatem regni promeruit. Cui factæ sunt infinitæ divitiæ cum diversæ nationes credunt, et in acquisitione diversarum virtutum.

VERS. 10. — *Itaque factus est pavor*, etc. Pro virtutibus, quæ geruntur in Ecclesia, auferuntur gentilium audacia, et incitantur ut deferant Christo munera fidei et census boni operis, et piæ confessionis, et pecora simplicitatis.

CAPUT XVIII.

VERS. 2. — *Descenditque*, etc. Hi sunt hæresiarchæ qui perditorum turbam per errorum devia ducunt, et in mortis præcipitium mergunt. Josaphat affinitate conjunctus est Achab, et descendit ad eum in Samariam contra hostes in auxilium: et illos significat qui de catholicis ad hæreticorum amicitiam se inclinant: qui licet a rectæ fidei non recedant tramite, tamen errantium societatem atque commu-

nionem non devitant. Contra quos dicitur: *Hæreticum hominem post primam et secundam correctionem devita* (Tit. III). Unde Josaphat per Jehu videntem filium Anani, illius scilicet prophætæ qui Asa increpaverat arguitur, qui impio præbuerat auxilium, et his qui oderunt Dominum amicitia jungeretur.

(GREG., lib. II *Moral.*, cap. 15, tom. I.) Soliam Domini angelicæ potestates, etc., usque ad et tanto darios raperetur ad pœnam, quanto securius viveret in culpa.

CAPUT XIX.

VERS. 10. — *Omnem causam quæ venerit ad vos*, etc. (Aug., lib. IV *de Civ.*, cap. 3.) Remota justitia, quid sunt regna, nisi magna atrocinia? quia et ipsa atrocinia quid sunt, nisi parva regna?

CAPUT XX.

VERS. 1. — *De Ammonitis*. Idumæos significat, sed scriptor historix maluit quod gerebatur associatorum notare vocabulo, quam impietatem impudentium publice divulgare.

VERS. 2. — *De his locis*, etc. Illa loca significat quæ ultra mare Salinarum sunt, quod alias stagnum Asphalti vel mare Mortuum nominatur.

Engaddi. Vocatur usque hodie, vicus pergrandis Judæorum juxta mare Mortuum, unde opobalsamum venit: quas Salomon nuncupat vineas Engaddi.

VERS. 16. — *Ascensuri enim per clivum nomine Sis*, etc. (RAB. in *Paral.*, ex Hieron.) Qui et Jeruel secundum Hebræos. Dicunt enim quod Sis, etc., usque ad incussus est alienigenis pavor undique.

Mysticæ, Moabitæ, Ammonite, et Idumæi, paganos, Judæos, et hæreticos significant, qui gratis bellum excitant fidelibus, et religionem Christianam auferre contendunt. Sed Josaphat, id est Christi populus, non armis corporalibus, sed spiritualibus eos aggreditur, intima cordis devotione supernum quærens auxilium.

VERS. 25. — *Venit ergo Josaphat*, etc. Sancti doctores cum turba fidelium colligunt de spoliis hostium quidquid de Physica, Ethica, et Logica legendo, et scribendo, et docendo utiliter crediderunt, per sanctæ Trinitatis fidem, in usum totius Ecclesiæ convertunt, ut quod illi injuste et inutiliter possidebant, fideles utiliter possidentes, animarum ad salutem possideant.

VERS. 26. — *Vallis benedictionis*. Humilitas Ecclesiæ, ubi digne Deo laudes redduntur. Qui autem quatuor Evangeliorum instructus dogmate per baptismi fidem ad unitatem Ecclesiæ pervenit, ibi rite laudans, digne Deo conversans visionem perpetuæ pacis, cum laude et lætitia sempiterna introibit.

CAPUT XXI.

VERS. 2. — *Omnes hi, filii Josaphat*, etc. (RAB.) Imitatores operum ejus, fratre eorum Joram semper in deteriora labente, unde ipse Joram legitur eos interfecisse cum principibus Israel.

VERS. 14. — *Ecce Dominus percutiet te*, etc. Per Philisthæos et Arabes qui ejus terram vastaverunt, et diripuerunt substantiam et filios pariter et uxores Joram, qui interpretatur, Quis est excelsus: qui de

religioso patre ad perfidiam declinavit, et fornicari fecit filios Juda: significat eos qui fide imbuti et baptismo regenerati, relinquunt fidei veritatem, hæreticorum sequentes errorem, et alios secum pervertentes. Unde eos Elias, id est, sermo propheticus redarguit: quia omnis divinatorum librorum auctoritas tales reprehendit, et merito perversitatis suæ inrepat contestationibus gravissimis.

VERS. 20. — *Et octo annis regnabit*, etc. De Joram octo annis regnasse et quadraginta vixisse; filium autem ejus Ochoziam cum regnare cœpisset fuisse quadraginta duorum annorum, quod si ita est, duobus annis antequam pater ipse nasceretur, filium genuit. Sed Hebræi dicunt quod Joram qui quadraginta annis vixisse describitur et octo annis regnasse, quod vixerit antequam quadraginta et regnaverit viginti et octo. Anni enim octo qui ei in regno tribuuntur, ipsi sunt quibus regnavit antequam fratres occideret, cum adhuc innocenter viveret. Reliqui vero viginti anni, quibus postea regnavit, ideo non numerantur, quia in languore et tribulatione vixit: ideoque filio ejus tribuuntur, qui non amplius quam viginti duorum annorum secundum librum Regum esse perhibetur, ne de numerorum summa anni remanentes, in temporum computatione errorem facerent.

CAPUT XXII.

VERS. 6. — *Azarius filius Joram*, etc. (RAB., ex Hieron.) Qui superius *Ochozias*, id est, apprehendens Dominum: Azarias vero adiutorium Domini. Ideoque secundum Hebræos nomen mutatur in melius ei: quia secundum præceptum Domini infirmum visitavit.

VERS. 7. — *Adversum Jehu*, etc. Jehu significat principatum gentium, quem Christus destinavit in sacrilegam civitatem, quæ prophetas et Dominum prophetarum occidit, et apostolos persecuta est; ut eam digna ultione puniret, et phanum sacerdotum post adventum Christi destrueret, templumque subverteret: et impiam synagogam sanguinem eorum sitientem de regni culmine quasi Jezabel præcipitaret, et ipsius rectores interficeret.

VERS. 10. — *Si quidem Athalia*, etc. Athalia quæ semen David conabatur extinguere, et regiam stirpem delere, significat impietatem Synagogæ, quæ per nequitiam mentis, semini Christi insidiat in inexorabili odio sæviens, quæ aliquando regnare videbatur cum legis cæremonias temporalis observabat. Interpretatur Athalia temporalis Domini, sed Josabeth strenuitate (quæ interpretatur saturitas Domini, id est Ecclesiæ in qua sunt veræ deliciae) servatur Joas, qui interpretatur memoria Domini, id est, Christi, in quo est memoria hominis Domini: ne per crudelitatem sævientis interimatur in sanctis, sed nutriatur in domo Joiadæ pontificis, qui interpretatur dilectus Domini, id est Christus, de quo Pater ait: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui* (Matth. xvii). Cujus domus est Ecclesia, ubi in fide electorum manens quotidie facit augmentum corporis sui, ut in tempore judicii sceptrum regni et potentiam extollat adversum eos qui eum deprimebant.

CAPUT XXIII.

VERS. 13. — *Super gradum*. (RAB.) Columnam, scilicet, et basim, quam præparaverat Salomon, et posuerat in medio basilicæ, habentem quinque cubitos longitudinis; et quinque latitudinis; et tres in altum.

VERS. 16. — *Pepigit autem Joiada fœdus*. Joiada interpretatur cognoscens Dominum, vel diligens: quia filios Israel Dominum cognoscere docuit. Pepigit ergo fœdus inter Dominum populumque et regem, ut Domino scilicet obedirent, et legi ejus. Pepigit etiam inter regem et populum, ut populum erga regem fideliter ageret, et rex populum juste regeret secutum doctrinam sacerdotum et Levitarum, quorum officii fuit insinuare præcepta Domini.

CAPUT XXIV.

VERS. 4. — *Post quæ placuit Joas*, etc. (RAB.) Joas rex sacerdotes arguit, etc., usque ad ne per negligentiam doctorum pereat auditorum multitudo.

VERS. 7. — *Et filii ejus*, etc. Non quod filios tunc habuerit, quia Ochozia mortuo, eo quod non habuerat filium, omne semen regium interficere molita est, sed filios ejus sacerdotes idolorum nominat, qui templum spoliaverant, et ex ornamentis ejus idola sua exornaverant, sæpe enim filii imitatores dicuntur.

VERS. 12. — *At illi conducebant*, etc. Hoc faciunt apostoli, quando per subjectos sibi discipulos verbi divini semina per mundum sparserunt, ut operarios voluntati Dei idoneos auditoribus præficerent: quorum alii fabricant ligna, cum se et sibi obediētes ligna fructifera in domo Dei præparant. Alii sarta tecta faciebant, quando illa quæ per hæresim vel schismata rupta fuerant, reedificabant. Alii saxa cædunt, cum duos corde, et incredulos fortiter increpant. Alii metalla ferri et æris, cum robur fidei, et confessionem catholicæ veritatis ab unoquoque expetunt, ut impleatur domus Dei, juxta illud. *Unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi* (Ephes. iv).

VERS. 14. — *Reliquam partem pecuniæ*, etc. Videtur contrariam quod legitur in libro Regum: *Verumtamen non fiebant ex eadem pecunia hydrie templi et fuscinule* (IV Reg. xii). Sed non hic dicitur, quod de eadem pecunia quæ offerebatur a populo in templo Domini ad instauratorem domus Dei facta fuerunt sacra vasa in ministerium templi et ad holocausta, sed de reliqua parte pecuniæ, id est, de ea quæ aliis donationibus collata fuerat. Potuit enim fieri, ut in diversis temporibus pecuniæ oblatae diversæ facturæ materiam præberent, sicut alia est doctrina qua rudes imbuuntur ad fidem, alia qua perfecti instruuntur ad plenitudinem.

VERS. 18. — *Et facta est ira*. (RAB., ex Hieron.) Tradunt Hebræi principes Juda regem ut Deum adorasse, et illum libenter accepisse: unde nimis Dominum offendit, et subito expertus est iram quam meruit. Ob hanc etiam culpam Herodes legitur in Actibus apostolorum ab angelo percussus.

VERS. 25. — *Zacharia filii Joiadæ*, etc. (RAB.) Dominus in Evangelio Zachariam inter templum et

altare occisum memorans, etc., usque ad quæ Si-
loam dicunt, rubra saxa monstrantes Zachariæ san-
guine putant esse polluta.

VERS. 26. — *Insidiati vero sunt*, etc. Asserunt
Hebræi Ammonitas et Moabitas insidiosos esse regi
Joas pro injusta nece Zachariæ ad exaggerandam
malitiam Israelitarum, qui ulcisci noluerunt sacer-
dotem Dei, quem vindicaverunt filii alienigenarum.

CAPUT XXV.

VERS. 11. — *In vallem Salinarum*, etc. (RAB.)
Ubi sal fiebat, vel sæno salsuginis, ut multis in lo-
cis deciso et siccato et incenso, vel aquis puteorum
salsis fervectis, et ad salis firmitatem coquendo per-
ductis. Vel aliter, ubi et Joab duodecim millia Idu-
mæorum percussisse legitur. Pro valle autem Salina-
rum vetus editio quasi nomen regionis Gemel apposuit.

VERS. 16. — *Scio, inquit, quod cogitaverit Domi-
nus*, etc. Qui neminem vult perire, sed eum qui in
peccato perseverat, justo judicio damnat. Ideo ergo
Amasias periit, quia admonitus per prophetam ut
ageret pœnitentiam, non obedivit, sed usque ad
finem permansit.

VERS. 18. — *Carduus qui*, etc. Hanc similitudinem
innuit: quia Amasias nobilissimis ortus natalibus
de stirpe David veniens, propter idololatriæ fœdita-
tem degens et vilis factus propriam mensuram non
considerat, sed ultra modum superbiæ fastu se elevat.

VERS. 21. — *Bethsames*. (RAB.) In Regum dicitur
Bethsames oppidum Judæ: quia pertinet ad regnum
Judæ, id est, ad duas tribus quibus imperabat do-
mus David; sed secundum situm locorum pertinet
ad tribum Benjamin.

VERS. 24. — *Et apud Obededom*, etc. Quia non so-
lum vasa abstulit quæ in domo Dei reperit, sed
etiam illa quæ observabant janitores et custodes
templi. In Regum autem legitur, quod David elegit
de filiis Obededom septuaginta duo ad ministrandum
in domo Dei, et custodiam templi.

VERS. 27. — *Qui postquam recessit*. Ex quo pro-
phetæ consilium non audivit, neque ad Dominum con-
verti voluit, conjuratio præparata est et dilata, do-
nec ad consummationem perveniret.

CAPUT XXVI.

VERS. 3. — *Ozias cum regnare cœpisset*. Qui et
Azarias. Ozias interpretatur virtus Domini. Azarias
auxilium Domini, quia quandiu recte egit, divina ope
adjutus plurima bella feliciter commisit, et de hosti-
bus triumphavit. Sed priusquam per superbiam illicita
tentavit, lepra percussus nominis et honoris offuscavit
dignitatem, exclusus a populo usque ad diem mortis.

VERS. 9. — *Super portam vallis*. (RAB.) Hæc est
porta Ephraim, etc., usque ad de hac autem porta
et aliis portis Jerusalem in Esdra sequentes Bedam
abunde diximus.

VERS. 16. — *Sed cum roboratus esset*, etc. Fuit
Ozias primo justus, et rectum fecit in conspectu Do-
mini: unde et hostes vicit, et multos prophetas in
imperio suo habuit. Hinc quandiu vixit Zacharias
sacerdos cognomento intelligens, placuit Deo cum

A omni veneratione serviens in templo. Sed postquam
Zacharias obiit, volens per se offerre donaria, sa-
cerdotii dignitatem non tam pie quam audacter in-
vasit, nec reclamantibus Levitis et sacerdotibus obe-
divit: unde lepra in fronte percussus est, quam sa-
cerdos auri lamina protegebat, quam in Ezechiele
jubet Dominus Thau litteræ impressione signari.

Ingressusque templum Domini, quia indutus stola
sacerdotali instante soleanni festivitate intravit in
templum ad altare aureum, oblaturus incensum se-
cundum Josephum. Unde ante civitatem in loco qui
dicitur Eroge, scissa est media pars montis ad oc-
cidentem, et sua volubilitate per quatuor stadia pro-
cedens ad orientalem restitit montem, ita ut vias
clauderet, et regias urbes opprimeret. Volunt He-
bræi in anno vigesimo quinto Ozias hoc accidisse,
cujus reliqui anni sunt viginti sep'em.

Regnavit Ozias annis quinquaginta duobus, quo
tempore apud Latinos Amulcus, apud Athenienses
Agamestor imperabant, quo mortuo vidit Isaias vi-
sionem sicut ipse testatur, eo scilicet tempore quo
Romulus Romani imperii conditor natus est.

VERS. 23. — *In agro regalium sepulcrorum*. Non
in regalibus sepulturis, non in civitate David. Hæ-
retici enim atque schismatici indigni sunt societate
et communionem sanctæ Ecclesiæ, nec memoria eor-
um inter catholicos habetur: quia erroribus macu-
lati, et vitiis squalidi ab eorum consortio separantur.

CAPUT XXVII.

VERS. 1. — *Viginti quinque annorum erat Joa-
tham*, etc. In principio et in fine, annos Joatham
enumerat, quia sicut justitia cœpit, usque ad finem
perseveravit. Unde tempora vitæ ejus laude digna
prædicantur.

VERS. 3. — *Ipse ædificavit portam*, etc. Quæ in
Actibus apostolorum dicitur Speciosa, secundum
Hebræos et ab eis porta Joatham (quia ipse ædifica-
vit eam) usque hodie nuncupatur.

Ophel. Turris erat non longe a templo, miræ alti-
tudinis. Unde et Ophel, id est, tenebrarum vel nubili
nomen accepit. Ubi autem in Michæa scriptum est:
Et turris grævis nebulosa filia Sion (Mich. iv, 8): In He-
bræo habetur, *turris Ophel*. Turris Ophel eminentiam
Scripturæ significat, quæ in historia fundata spiri-
tualis sensus caput inter nubila condit, dum scientiæ
magnitudinem ab oculis hominum abscondit.
Unde: *Posuit tenebras latibulum suum* (Psal. xvii).
Joatham, cujus vita laudatur, Christum significat, de
quo dicitur: *Magnus Dominus et laudabilis nimis*
(Ibid., xlvi), etc. Interpretatur enim Joatham con-
summatus vel perfectus, et de Christo dicit Aposto-
lus: *Et consummatus, factus est omnibus obtempo-
ranibus sibi causa salutis æternæ*, etc. (Hebr. v). Ipse
construxit portam domus Domini excelsam, et my-
sterium suæ incarnationis mirabili potentia effecit,
qui de se ait: *Ego sum ostium. Per me si quis intro-
ierit, salvabitur* (Joan. x). Hæc porta excelsa vocabatur,
de qua Psalmista ait: *Excelsus super omnes
gentes Dominus* (Psal. cxii), etc.

CAPUT XXVIII.

VERS. 3. — *In valle Benennom.* (RAB.) Hæc est vallis Benennom, etc., usque ad omnes enim adulterantes, quasi clibanus, corda eorum.

CAPUT XXIX.

VERS. 3. — *In ipso anno,* etc. (RAB.) Non aliter imitaretur David patrem suum, qui ab infantia Deo deditus in principio regni sui cultum Dei magnificavit. Moraliter autem admonet rectores Ecclesiæ, ne sint desidiosi in officio sibi commisso, sed omnia diligenter agant.

Mystice Ezechias, qui non tantum per se vel per suos opus Dei strenue gessit, imo per nuntios ad simile studium alios provocavit, Christum significat, quod etiam nominis interpretatio testatur. Ezechias enim apprehendens Dominum, vel fortitudo Domini. Christus autem Dei virtus et Dei sapientia, qui omnes patrum prævaricationes, quæ sub lege fuerant, sanguine suo diluit, et cultum pietatis in Ecclesia plane instauravit. Ipse legatos ad convocandas gentes ad fidem misit. Primum prophetas, deinde apostolos, et eorum successores : hic secundo mense pascha celebrare instituit ; quia umbra legis cessante, verum pascha servare docuit, de quo Paulus ait : *Etenim pascha nostrum immolatus est Christus* (I Cor. v).

VERS. 6. — *Peccaverunt patres nostri,* etc. (HIERON., quæst. in Paral., tom. III.) Hoc plene scribitur, etc., usque ad et adorabant ad ortum solis.

CAPUT XXX.

VERS. 1. — *Misit quoque,* etc. (HIERON.) Cum omni Israel publice misisset nuntios, Manasse et Ephraim latenter misit ad eos quos sciebat conversum iri posse per epistolas. Illi enim superiores erant propter regiam dignitatem quæ erat in domo Ephraim.

CAPUT XXXI.

VERS. 1. — *Fregerunt simulacra,* etc. Post adventum Salvatoris, non solum in Jerusalem et in Juda, sed in cunctis nationibus orbis destructa est idololatria, et diaboli corruiit superbia. Et crescente numero fidelium, decrescit cultura dæmoniorum, donec in fine mundi obruatur mors novissima, et regnabit Dominus solus in die illa.

CAPUT XXXII.

VERS. 4. — *Obturaverunt cunctos.* Contra paganos et hæreticos pugnantes, diligens cautela adhibenda est, et velanda mysteria, unde : *Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ante porcos.*

VERS. 5. — *Ædificavit.* (RAB. in Paral.) Christus ædificavit Ecclesiam quæ est civitas Dei, etc., usque ad et disposuit doctores spiritualium bellorum principes.

CAPUT XXXIII.

VERS. 12. — *Et egit penitentiam valde coram Deo patrum suorum.* (RAB.) Audita penitentia Manasse nemo debet de Dei misericordia desperare, sed magis per penitentiam de venia præsumere.

A

CAPUT XXXIV.

VERS. 5. — *Ossa præterea.* (RAB.) Ideo combussit sacerdotes in altaribus idolorum, ut ostenderet, quia funesta erant eorum sacrificia qui non solum pecudum hostias dæmoniis offerebant, sed et ipsos idololatriæ tradebant. Hic significat omnes qui diaboli servitio mancipati vitam sacrilegam temporaliter finierant æternis cruciatibus consumendos pro cuiusque merito.

VERS. 22. — *Ad Oldam prophetidem,* etc. (HIERON.) Oldam uxor fuit Sellum avunculi patris Jeremiæ, et patris Ananeel. Habitat in secunda. Locus erat Jerosolymitanus extra murum civitatis et antemurale, qui vocabatur secunda : cuius mentio fit in Sophonia propheta.

CAPUT XXXV.

VERS. 1. — *Fecit autem Josias in Jerusalem,* etc. (RAB.) Admonemur, ut purgemus primum terram cordis nostri ab omnibus vitiiis, sicque pascha Domino celebremus, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitie : sed in azymis sinceritatis et veritatis (I Cor. v). Mystice autem Josias, id est fortitudo Domini, Christum significat, de quo legitur : *Dominus fortis et potens : Dominus potens in prælio* (Psal. xxiii). Interpretatur etiam Josias salus Domini, et *Christus salvum facit populum suum a peccatis eorum* (Matth. 1). Ipse zelo Dei mundat terram Juda et Jerusalem ab omnibus immunditiis, qui per prophetam dixit : *Zelus domus tue comedit me* (Psal. lxxviii). De quo alibi : *Cujus ventilabrum in manu sua, et permundabit aream suam* (Matth. iii). Hic celebrat verum phase octavo decimo anno regni sui : quia octava ætate generali resurrectione donata, sanctos suos cum perfectione bonorum operum perducit ad æternæ beatitudinis denarium, ejectis prius omnibus scandalis de regno ejus.

VERS. 3. — *Ponite arcam in sanctuario templi, quod ædificavit Salomon filius David rex Israel.* Tradunt Hebræi arcam tempore Achaz de templo fuisse elatam, simulacris ab eo in templo missis, et in domum Sellum viri Oldæ avunculi Jeremiæ fuisse tractam. Non enim poterat esse simul cum simulacris.

VERS. 18. — *Non fuit Phase simile huic,* etc. Quia ablatis figuris in die iudicii, transibunt sancti de morte ad vitam, de corruptione ad gloriam, et in conspectu conditoris sui in cœlesti Jerusalem, in æternum gaudebunt : quia videbitur Deus deorum in Sion, quia mirificavit misericordiam suam in civitate munita.

VERS. 21. — *Ad quam Deus.* Quia ex verbis Jeremiæ, et aliorum prophetarum potuit voluntatem Domini cognoscere, qua judicandum erat in populo peccatore. Unde et Rabsaces dixit de Sennacherib rege Assyriorum : *Dominus jussit me ascendere ad terram* (Psal. lxxxiii), quia prophætæ prædixerant eum esse ascensurum, quod eum minime latuit

VERS. 22. — *In campo Mageddo.* Interfectio Josiæ

qui a Pharaone Nechao interfectus est in Mageddo significat antiqui hostis persecutionem adversum prædicatores, quos neci tradere et de Ecclesia auferre conatur, ut facilius totam plebem invadere et dissipare possit. Interpretatur enim Pharaon dissipans. Nechao percutiens, Mageddo de tentatione. Permittitur quippe diabolus consurgere adversum sanctos : et hoc totis viribus certat, ut tentando gregem Dei percutiens eos prius dissipando auferat, quorum solatio alii contra hostem dimicant.

CAPUT XXXVI.

VERS. 4. — *Constituitque*. Nechao regem Joakim constituit, imposuit mulctam terræ centum talentis argenti : quia diabolus pensum servitii a populo perditorum expetiit, ut tam sensu quam eloquio parati sint ejus obsequio.

Et vertit. Notandum quod de eodem Joakim filio Josiæ in Regum ita scriptum est : *Dormivit Joakim cum patribus suis, regnavitque Joachin filius ejus pro eo (IV Reg. xxiv)*. Josephus tamen dicit : Dum rex Babylonis intrasset civitatem, fidem nequaquam servavit, sed juvenes fortissimos et pulchritudine decoros occidit una cum rege Joakim, quem ante murum insepultum projici jussit. Filium vero ejus Joachin constituit regem universæ provinciæ. Eos autem qui erant in dignitatibus constituti numero tria millia, duxit in Babylonem, inter quos erat Ezechiel adhuc puer. Hic ergo finis habuit Joakim regem qui vixit annos decem et triginta, regnavit autem undecim annis. Successor vero regni Joakim rex nomine Ononimus regnavit mensibus tribus et diebus decem. Sciendum autem, quod cum semel quis cuilibet vitio se mancipaverit, multis dominis obnoxius erit. Unde Joakim quem Pharaon ante census sibi solvere coegit, hunc Nabuchodonosor rex Babylonis tribus annis servare compellit. Nabuchodonosor eundem significat quem et Pharaon; principem scilicet confusionis et rectorem tenebrarum harum. Cum autem diabolus aliquem sibi census peccati solvere coegit, totum in dominium suum

redigit, et plenum servitium exigit, persuasione scilicet, delectatione, consensu, cogitatione quoque, locutione, et operatione.

(HIERON., *quæst. in Paral.*, tom. III.) Sciendum quod nomen istius Joachin, etc., usque ad præpositorum depravati exemplis cedunt cum ipsis in prædam diaboli.

VERS. 10. — *Regem vero*. Sedecias significat eos qui regimen in populo Dei suscipiunt : interpretatur enim Sedecias justus Domini. Illi enim accipiunt sedem justitiæ ad exercenda opera justitiæ, honoris et officii accipiunt dignitatem, maxime quia filii Josiæ, id est salutis Domini, per gratiam baptismi et unctionem chrismatis nuncupari merentur : sed degenerantes relahuntur in vitiorum fœditate, et se subditos convertunt ad impietatem, nec fidem quam Deo promiserant, custodiunt, nec cum hominibus pacis lædera servant. Tales quotidie lex divina, prophetarum, et apostolorum miracula e peccatis recedere, et ad Dominum per penitentiam reverti monent : sed semel indurati, verba salutis despiciunt, unde Deus iratus mittit contra eos regem Chaldæorum, id est, diabolum cum satellitibus suis, id est, spiritualibus nequitis, qui nulli parcentes ætati, nulli deferentes dignitati, quoscunque capiunt, in Babylonem, id est, in confusionem transferunt; et domum Domini incendunt, quia fideles, qui sunt templum Dei, blasphemare compellunt. Muros Jerusalem destruant, cum custodias pastorum deciciunt, turres comburunt, cum prælatos per illicita desideria exurunt : omne pretiosum demoliuntur, cum eos qui de virtutis et scientiæ prærogativa sibi applaudunt, ad nihilum redigunt.

Finis libri Paralipomenon similis principio libri sacerdotis Esdræ : unde quod ibi exposuimus, hic replicare non est opus. De Cyro quoque quomodo Christum significet, et quæ de eo dicantur, et quæ ad ipsum referantur, in Isaia exposuimus.

(RAB. ex Beda.) Salomon templum Domini septem annis construxit in Jerusalem, etc., usque ad scilicet et civitatis Dei de qua ejecti fuerant, recipiunt.

ESDRÆ LIBER PRIMUS.

B. HIERONYMI IN ESDRAM ET NEHEMIAM PROLOGUS.

(Vide tomo VIII operum.)

CAPUT PRIMUM.

(BEDA in Esdras, tom. II.) Sicut Cyrus destructo Chaldæorum imperio populum Dei liberavit, etc., usque ad quibus fidem sui nominis et spem salutis aunctis qui ad regnum suum pertinent, id est, electis, prædicat.

VERS. 2. — *Et ipse præcepit mihi ut ædificarem ei domum*, etc. (BEDA ubi supra.) Domus vel templum Dei in Scripturis sanctis, etc., usque ad et pariter in futuro dedicationis illius solemnia expectent.

VERS. 3. — *Quis est in vobis*. (Id., *ibid.*) Magna in

D his verbis fides regis, etc., usque ad eorumque animos et manus ad salutaria dirigeret opera.

Ascendat in Jerusalem. (Id., *ibid.*) Qui peccant vel sæcularia curant in imo sunt : qui Deo placere desiderant, ad cœlestia suspirant, omnes pompas mundi et illecebras æternorum amore transcendunt, et ædificant domum Deo in Judæa, in confessione scilicet suæ iniquitatis et divinæ miserationis, præparent corda sua quæ Deus habere et illustrare dignetur, et proximos ad idem invitare verbis et exemplis nitantur.